nonis, immo & Consecrationis, cum & optimæ memoriæ viros aliquando fallat memoria: tum quia violaret generalem Ecclesiæ consuetudinem. Idem esto judicium de illo, qui sine Calice, & Patena consecratis, sine Corporali, sine Pallis Altare vestientibus, sine lumine, sine aliqua denique sacrarum vestium celebraret. Hunc, inquam, mortalis peccati reum censent *S. Antoninus*, & alii post ipsum Casuum Arbitri. *In his* enim *rebus, de quibus nihil certi statuit divina Scriptura, mos populi Dei, & instituta Majorum pro lege tenenda sunt. Et sicut prævaricatores divinarum Legum, ita contemptores Ecclesiasticarum consuetudinum coercendi sunt*: ut habetur cap. *In his*, dist. 11. cujus prima pars ex Epist. *S. Augustini* ad *Casulanum* sumpta est.

S. Ant. 3. p. tit. 3. c. 6. 16.

ARTICULUS III.

De Caremoniis sacra Sacerdotum Indumenta spectantibus.

Vestium sacratum a profanis discrimen.

RElIgio divina alterum habitum habet in ministerio Altaris, alterum in usu, vitaque communi (inquit *S. Hier.* Commentario in c. 44. Ezechielis.) Hunc Ritum ab Apostolis acceptum credere par est, quamvis in vestium sacratum numero, & forma progressu temporis aliquid immutatum fuerit. Sacerdoti porro Missam celebraturo sex vestes sunt necessariæ, *Amictus, Alba, Cingulus, Manipulus, Stola, Planeta*, seu *Casula*. Quæ omnes benedictæ esse debent, ut statuitur cap. *Vestimenta*, dist. 1. *De Consecr.* cujus hæc sunt verba: *Vestimenta Ecclesiastica, quibus Domino ministratur, & sacrata debent esse, & honesta: quibus aliis in usibus non debent frui, quam in Ecclesiasticis, & Deo dignis Officiis; quæ nec ab aliis debent contingi, aut ferri, nisi a sacratis hominibus, ne ultio, quæ Balthassar Regem percussit, super hac transgredientes, & talia præsumentes veniat, & corruere eos faciat ad ima.* Ab Episcopo, vel aliquo Summi Pontificis Privilegium habente Sacerdote, benedicta esse oportet. Id autem Privilegium Prælatis Regularibus a *Leone* X. concessum est, ita tamen, ut pro suarum dumtaxat Ecclesiarum usu Ornamenta Ecclesiastica benedicere valeant, ut respondit, S. Congregatio Rituum 24. Augusti 1609. cujus Decretum commemorant *Gavantus* in Commentario ad Rubricas Missalis Tom. 1. p. 4. tit. 19. num. 21. & *Barbosa* Lib. *De Officio, & Potestate Episcopi*, p. 11. alleg. 27. n. 44. Episcopum hujus benedictionis officium committere non posse simplici Sacerdoti, respondit S. Ritum Congregatio, ut referunt *Possevinus* Lib. *De Officio Curati*, c. 2. n. 37. & *Barbosa* loco mox laudato, n. 42.

Benedictio.

A quo benedici possint Ornamenta Ecclesiastica.

Cum Casula duplicata est, cum possit esse simpla (inquit *Sanctus Antoninus* Tit. 13. cap. 6.) super quamlibet partem sit benedictio: unde in celebrando verti potest ex utraque parte. „ Etsiuna pars amoveatur ab alia, re„ manet benedicta, & potest cum ea celebrari. Idem esto „ judicium de Stola duplici. E longo manipulo licet fa„ cere stolam, & contra de brevi stola manipulum, vel „ cingulum, quia omnia hæc vera benedictione consecrantur.

Cum sacra vestimenta resarciuntur propter paupertatem, si ita franguntur, ut apta non sint ad usum, ad quem fuerant destinata, aut priorem figuram amplius non retineant, v. gr. si ex Alba abscindatur manica, nova benedictione indigent.

Vestes Sacerdotis celebrantis necessariæ, illarum significatio.

II. *Amictus* significat velamen, quo Judæi faciem Christi obduxerunt, dum eum colaphis cæderent, dicentes, *Prophetiza quis te percussit*. Vel etiam Coronam spineam, quam ejus capiti milites imposuerunt, ut Regiæ ipsius Dignitati illuderent, simulque ipsum doloribus vehementissimis in ipso sensuum omnium fonte cruciarent; Vel significat Christum Caput nostrum abscondisse Divinitatem suam sub amictu naturæ humanæ: & humanitatem simul, ac divinitatem abscondere in Eucharistia sub alienis panis, & vini speciebus. Moraliter vero Amictus significat galeam salutis, spem, & fiduciam in Deum, qua omnes spiritualium hostium incursus expugnamus: necnon fortitudinem ad divina Officia exequenda, ut docet *S. Thom.* in 4. Sententiarum, dist. 24. qu. 3. art. 3. Aut etiam, quatenus collum tegit, designat custodiam vocis, quæ per collum, & guttur emittitur; ut vere dicere possit Sacerdos: *Dixi, Custodiam vias meas, ut non delinquam in lingua mea.* Amictus, inquam, de castigatione vocis Sacerdotem admonet. Ut vero per humeros diffunditur, suave Domini jugum ascriter ferendum esse docet: ut adstringitur in modum Crucis ante pectus, notat propositum non admittendi alias cogitationes, quam de Deo.

Amictus.

Ps. 38. 2.

Alba.

III. *Alba*, seu tunica talaris linea, cujus meminere Conc. Carthaginense sub *Anastasio I.* can. 41. & Narbonense sub *Pelagio II.* quam *Amalarius*, & alii *Camisiam* vocant, a Synagogæ Sacerdotibus ad Sacros Ecclesiæ Ministros transiit. Vestem album significat, qua *Herodes* Christum illusit (*Luc.* 23.) Moraliter significat cordis, ac vitæ puritatem, sua longitudine perseverantiam, & beatæ immortalitatis symbolum est.

Cingulum.

IV. *Cingulum* significat funem, quo Christus in horto ligatus est. Moraliter, carnis continentiam Sacerdotibus maxime necessariam significat, sive mentis custodiam, qua luxuria restringitur, & cupiditas cohibetur, ne ad carnalia dilabatur, & gressus bonorum operum impediatur: sicut per cingulum, quod circa lumbos præcingitur, Alba ne diffluat, & gressum impediat, adstringitur. Ita *Honorius Augustodunensis* in *Gemma Animæ*, Lib. 1. cap. 203. Quamvis enim ad Christianos omnes pertineat, Sacerdotes tamen præcipue spectat illud Christi monitum: *Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris.* Et illud Apostoli: *State succincti lumbos vestros in veritate.*

Ephes. 6.

V. *Manipulus* erat olium mappula, sive sudarium brachio sinistro alligatum, quo sudor, & sordes abstergebatur, ut illi passim testantur, qui Tractatus de Divinis Officiis scripsere. Vincula significat Christi manibus injecta. Moraliter, exterfionem minimarum macularum (inquit *S. Th.*) In manu sinistra portatur, ut ostendatur in temporali vita tædium nos pati superflui humoris, hoc est, carnalis delectationis; inquit *Amalarius* Lib. 2. De Ecclesiasticis Officiis, cap. 24.) Secundo, vigilantiam significat, qua Sacerdos torporem animi excutere debet, bonis operibus jugiter incumbendo: (inquit *Innoc. III.* Lib. 1. *De Mysteriis Missæ*, cap. 59.) Significat denique cordis compunctionem, quam Sacerdos ad Altare deferre debet (Inquit *Stephanus Æduensis* Lib. *De Sacramento Altaris*, cap. 10.) Multiplicem illam significationem exprimit Oratio, quam fundit Sacerdos, cum manipulum induit: *Merear, Domine, portare manipulum fletus, & doloris, ut cum exultatione percipiam mercedem laboris.* Sacerdotes quippe tot sunt operarii, quos Christus misit in messem suam; quibus illud Psalmi 125. apprime convenit, si suo Ministerio digne funguntur: *Euntes ibant, & flebant, mittentes semina sua: venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos suos.* Animas scilicet, in quas æternæ vitæ divinum semen Sacramentorum administratione, & divini verbi prædicatione immittunt, Christo Domino Messis ad judicium venienti cum gaudio repræsentabunt, velut manipulos uberes suo labore collectos, & in horreo ipsius reponendos.

Manipulus.

VI. *Stola*, sive *Orarium*, significat funem, quo Christus columnæ alligatus, aut in Calvariæ Montem cum onere Crucis tractus est. Moraliter Christianæ obedientiæ jugum significat. A collo per anteriora descendens, dextrum latus ornat, & sinistrum, ut doceat Sacerdotem per arma justitiæ a dextris, & a sinistris, idest, in prosperis, & adversis, fortem, & constantem esse debere. Ita *Yvo Carnotensis* in Serm. *De Sacerdotalibus Indumentis*, & Concil. *Bracarense IV.* anno Christi 675. can. 4. cujus hæc sunt verba: *Cum antiqua Ecclesiastica noverimus institutione præfixum, ut omnis Sacerdos, cum ordinatur, Orario utroque humero ambiatur; scilicet, ut qui imperturbatus præcipitur consistere inter prospera, & adversa, virtutum semper ornamento utrobique circumseptus appareat, qua ratione tempore Sacrificii non assumat, quod se in Sacramento accepisse non dubitatur? Proinde modis omnibus convenit, ut quod quisque percepit in Consecratione, hoc & retinet in Oblatione, vel perceptione suæ salutis; scilicet, ut cum Sacerdos ad sollemnia Missarum accedit, aut pro se Deo Sacrificium oblaturus; aut Sacramentum Corporis, & Sanguinis Domini nostri Jesu Christi sumpturus, non aliter accedat, quam Orario utroque humero circumseptus, sicut & tempore Ordinationis suæ dignoscitur consecratus; ita ut de uno, eodemque Orario cervicem pariter, & utrumque humerum premens, signum in suo pectore proferat crucis. Si quis autem aliter egerit, Excommunicationi debita subjacebit.* Significat denique stolam immortalitatis in prævaricatione primi Parentis amissam, & virtute Passionis, ac Resurrectionis Christi, necnon divinæ Eucharistiæ, quæ futuræ gloriæ pignus est, nobis aliquando reddendam. Unde Sacerdos stolam induens, hanc Orationem fundit: *Redde mihi, Domine, obsecro, Stolam immortalitatis, quam amisi in prævaricatione primi Parentis, & quamvis indignus accedo ad tuum Sacrum Mysterium, merear tamen gaudium sempiternum.*

Stola.

VII. *Planeta*, seu *Casula*, vestimentum purpureum significat, quo Christus in Passione sua indatus est. Moraliter, Caritatem; dumque & ante pectus, & post humeros pendet, Deum & proximum, amicum, & inimicum diligendum esse innuit. Ceteris Sacerdotum vestibus superponitur, quia caritas reliquis virtutibus antefertur, id etiam indicat Oratio; quam fundit Sacerdos Casulam induens: *Domine, qui dixisti, Jugum meum suave est, & onus meum leve, fac, ut istud portare sic valeam, ut consequar tuam gratiam*: Nam caritas est, quæ Christi jugum suave facit, & onus leve juxta illud 1. Joann. 5. *Hæc est caritas Dei, ut mandata ejus custodiamus; & mandata ejus gravia non sunt*: quia nempe sunt facilia caritati, ut *S. Augustin.* exponit. Significat etiam Mysticum Christi Corpus, quod est Ecclesia, ut censet *Rupertus* Lib. 1. *de Divinis Officiis*, cap 22. Intra est, inquit, & undique clausa, ut unitatem, vel integritatem veræ fidei demonstret. Pars anterior, & posterior, antiquæ Ecclesiæ, quæ Passionem Domini præcessit, & novæ, quæ subsequitur, signum est. Quia vero Caritatis simul, & Ecclesiæ symbolum est, admonentur Sacerdotes, ut suam caritatem erga Ecclesiam sedulo exerceant, exemplo Christi, qui *Dilexit Ecclesiam & se ipsum tradidit pro ea, ut eam sanctificaret, mundans lavacro aqua in verbo vita, ut exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid hujusmodi, sed ut sit sancta & immaculata.* Casula dupla est, post tergum, inter humeros, ante pectus. Per humeros, inquit *Amalarius*, opera exprimuntur: in eis duplex sit vestimentum: *Quia sic debemus bona opera foris proximis ostendere, ut eadem intus coram Domino integra servemus. In pectore duplex, quia in eo utrumque debet esse & doctrina, & veritas, veritas interius, doctrina ad homines.*

Planeta, seu Casula.

Ephes. 5. 25.

Vestes Sacerdotis ad usus profanos adhibere nefas.

VIII. Vestes sacræ ad profanos usus adhiberi absque sacrilegio non possunt, ut habetur cap. *Ad nuptiarum*, dist. 1. *De Consecratione*, nec ab aliis, nisi a sacratis hominibus in Ecclesiasticis Officiis ferri debent, ex cap. *Vestimenta* ibidem. Quamobrem, quæ ita detritæ, ac laceræ sunt, ut Sacris Ministeriis amplius servire non possunt, comburi debent, & cineres in piscinam, vel in locum mundum ab hominum vestigiis remotum inferri, ex cap. *Altaris*, ibidem. Vestes profanas virorum, ac mulierum nobilium in sacros usus converti posse, quamvis neget Glossa Capitis, *Ad Nuptiarum*, censent Theologi insignes, *Angelus de Clavasio, Silvester, Silvius*, &c. Quæ probabilior sententia est, cum a Tabernaculi Veteris ornatum, cultumque, & ad vestes sanctas conficiendas, viri cum mulieribus præbuerint armillas, & inaures annulos & dextralia, hyacinthum, & purpuram, &c. ut refertur *Exodi* 25. Ex vestibus itaque pretiosis mulierum illustrium Casulas, aut Altaris ornamenta fieri posse, cum eas Ecclesiæ offerunt, nemo dubitet. Verum gentilitia stemmata Nobilium vestibus sacris intexi, aut Calicibus, aliisque vasis Ecclesiæ oblatis insculpi, minime permittere debent Episcopi, & Ecclesiarum Rectores, ne superbia, & ostentatio in Templis ipsis, Arisque triumphare videatur, atque hujusmodi donaria diabolus cum Christo, quod dictu horrendum est, partiatur. Hunc in abusum acerrime invehitur egregius Pietatis Magister *Jo: Taulerus*, Serm. 1. in Dominica 8. post Trinitatem, & de illis, qui stemmata sua vestibus, ornamentis, vasis sacris, Altaribus, & Ecclesiis adtexi volunt, aut appingi, ut eorum munificentia innotescat, vere sit: *Receperunt mercedem suam.* Inanem porro eorum excusationem esse docet, qui id unum se quærere profitentur, ut pro illis oretur, quod eorum insignia monent. *Multo* enim (inquit) *utilior eis foret eleemosyna aliqua parva, soli Deo in sinu illius oblata, & abscondita prorsus ab omnibus, quam vel celebris Templi extructio, scientibus cunctis, precesque pro eis fundentibus: facile enim supplebit Deus, quidquid omnes orare possent, si bona sua opera illi soli relinquere, eique confidere curent. Sola namque eleemosyna resignata, ac pura solius divinitatis intentione facta, plus orat, quam omnes ad quorum notitiam pervenire posset, orare possent.* Qui igitur ea lege Ornamenta, vel Calices Ecclesiis offerunt, aut Capellas, vel Ecclesias erigunt, ut in iis gentilitia eorum stemmata effulgeant, seipsos quærunt, & Cainum imitantur, qui cum pauca, ea que deteriora ex bonis suis Deo munera offerret, *Seipsum sibi retinuit*: Quamobrem cum recte obtulisse, sed non recte divisisse, ait Scriptura. *Nam si quis debitum solvat, (inquit Sanctus Ambrosius) & in referendo injuriam faciat creditori, intolerabilius est utique, quam non reddidisse, quod debebat. Non ergo quantitas solutionis, sed animus reddentis, & qualitas consideratur, & affectus. Recte igitur Cain obtulit, quia oblatio insigne devotionis, & indicium gratiarum est: sed non recte divisit, quia ante omnia Deo debuit deferre primitias, ut a gratia inchoaret Auctoris. Etenim divisionis hic ordo est, ut prima secundis, non primis secunda præcurrant, & cœlestia terrenis, non terrena cœlestibus præferantur.* Terrena autem cœlestibus præferunt, & Deo injuriam faciunt, cui offerunt munera, viri & fœminæ nobiles, & divites, cum gentilitia sua stemmata, & insignia in Casulis Sacerdotum, Ornamentis Altarium, sacris Calicibus, ipsis Altaribus, & Ecclesiis, intexi, insculpi, appingi volunt: & ita sunt affecti, ut alias Ecclesias, vel Altaria non erigerent, nec sacra vasa, vel ornamenta Ecclesiis conferrent. Indignum sane est, nec omnino ferendum, ut sacra supellex iisdem insignibus notetur, ac profana, quæ in eorum abaco ad pompam ostentatur, in mensis ad luxum ministratur: ut eorum insignis, quasi auctoramenta servitutis ferant Sacerdotes, cum Sacris operantur: sicut pedissequi cum famulantur, sicut muli cum sarcinas ferunt: ut eorum stemmata, & tituli spectentur in Altaribus, ut in rhedis, & curribus; in Basilicis soli Deo dicatis in memoriam Sanctorum, qui terrenos honores contempserunt, illique juge Christianæ militatis Sacrificium obtulerunt, ut in ædibus profanis. Si in Regum Palatiis, aulæis, & peristromatibus, vasis aureis, & argenteis, totaque supellectili, qua eorum Majestas utitur, nulla alia insignia, nulli tituli spectantur, nisi Regna insignia, immo hostilia, mundi scilicet pompam, & bus, Ecclesiis Deo dicatis ostentari?

Gentilitia, Nobilium virorum, aut mulierum stemmata in sacris vestibus, aut vasis non ferenda.

Matt. 6. 5.

Lib. 2. de Cain, & Abel. c. 6.

At (inquies) quid facto opus, si vir, aut mulier nobilis, & potens Ecclesiam erigere, sacra vasa, & ornamenta phrygio elaborata, vel insculpta sint?

Resp. Sacerdotem ipsos de hoc vanitatis consilio piis monitionibus, & adhortationibus privatim dimovere debere: si dimovere non possit, eorum oblationes tam indigna conditione factas respuere, ne Sacerdotali auctoritate non serendus foveatur abusus. At, inquies, Ecclesia nostra sacris ornamentis, & vasis indiget: si donaria hujusmodi recusemus, ambabus manibus, & cum gratiarum actione accipient alii minus scrupulosi: nos vero morosi, difficiles, agrestes audiemus. O indignas Sacerdotibus rationes quibus nullum studium potius esse debet, quam ut Deo placeant, cui se probaverunt. Christi Corpus in canistro vimineo, Sanguinem in vitro portare, exemplo *S. Exuperii* Tolosani Episcopi, convenientius esset, quam abominationem superbiæ in loco sancto non solum ferre, sed fovere.

ARTICULUS IV.

De Caremoniis tempus spectantibus.

Olim varia quoad tempus offerendi Ecclesiarum disciplina.

QUoad tempus offerendi Sacrificii Missæ, non una fuit olim omnium consuetudo, dum alibi Sabbato tantum, & Dominico, alibi tantum Dominico die offerebatur, ut testis est *S. Aug.* Epistola 54. olim 118. ad *Januarium*. Aliarum Ecclesiarum mos fuit quotidie Sacrificium offerre; quem morem ab Apostolis manasse, Acta *S. Andræ* testantur, qui Ægeæ Proconsuli respondit: *Ego omnipotenti Deo, qui unus, & verus est, immolo quotidie immaculatum Agnum in Altari, cujus carnem postea quam omnis Populus credentium manducaverit, Agnus qui sacrificatus est, integer perseverat, ac vivus.* Hunc morem in Africa *S. Cypriani* tempore viguisse, testatur ipse Epist. 54. *Ut Sacerdos* (inquit) *qui Sacrificia Dei quotidie celebramus, hostias Deo, & victimas præparemus.* Quod tamen non ita intelligendum est, ut quilibet Sacerdos Sacrificium singulis diebus offerret, aut ut nulli dies sine Sacrificio abirent. Apud Græcos ex veteri disciplina Missa carent dies omnes Quadragesimæ, quibus Missa Præsanctificatorum utuntur, ut nos in Parasceve, exceptis Sabbato, & Dominica, & die Annuntiationis. Diem Sabbati Alexandriæ, & Romæ olim Missa caruisse, testis est *Socrates* Lib. 5. Historiæ Ecclesiasticæ cap. 21. Addebant Sabbato Alexandrini Ferias quartam, & sextam (ex eodem.) Ecclesia Mediolanensis sextas quasque Ferias quadragesimæ sine Sacrificio transigit. In eadem Quadragesima Officio Missæ caruit Feria quinta usque ad *Greg. II.* ut colligitur ex *Anast.* in ejus vita. In Ecclesia Latina, Feria sexta in Parasceve, quæ sola nunc Missa caret, ac Sabbatum Sanctum, Missam non habuerunt, Missa quæ nunc Sabbato Sancto celebratur, ad noctem Resurrectionis spectat.

Qui quotidie celebrare teneantur.

II. Sacerdotem quemlibet quotidie celebrare posse, debita præparatione præmissa, certum est. Nemo tamen quotidie celebrare tenetur, nisi forte ratione Capellaniæ, vel alterius Beneficii. Quo casu, is, cui onus istud incumbit, a celebratione interdum abstinere potest, vel ex causa infirmitatis, vel ex alia legitima, reverentiam præsertim Sacramenti spectante. Nec propterea tenetur ad aliquid restituendum, vel ad celebrandum per substitutum, si Charta fundationis simpliciter cautum sit, ut Beneficiarius Missam quotidie celebret. Id enim ita intelligendum, ut teneatur assidue, & quanto frequentius potest, celebrare, salva reverentia Sacramento debita, salva item Sacerdotis honestate, & devotione. Ita censent *Angelus de Clavasio, Silvester Prierias, Tabiena, Navarrus, Silvius*, & alii: Quia (inquiunt) aliter obligare Sacerdotem, ut quotidie celebret, onus esset gravius, quam ut ferri posset. Quapropter si Beneficiarius ille ægritudine detineatur minime diuturna, octo verbi gratia, aut quindecim diebus, non teneatur alium substituere Sacerdotem, qui Missas dierum illorum celebret, nisi forte ad hoc fundatæ essent, aut instituæ, ut Populus Dominicis, ac Festis diebus Missam audiret. Et si absque ægritudine, ex legitima caussa, quandoque a Missarum celebratione abstineret, non peccaret, neque restitutionis lege teneretur. Secus vero si propter ludum, ebrietatem, venationem, aliasve similes caussas, secundum se, vel comparate ad Statum Clericalem, & Sacerdotalem minime honestas, aut legitimas. Hæc Responsio firmatur auctoritate *Alexandri III.* cap. *Significatum*, Extra, De *Prebendis, & Dignitatibus*, cujus hæc sunt verba: *Significatum est nobis, quod cuidam Sacerdoti Prebendam unam in Ecclesia vestra communi voluntate dedistis, ita quod Missam de S. Maria (nisi corporis infirmitate gravatus sit) debeat quotidie celebrare: & Ecclesiam vestram, nonnisi communi tam Prepositi, quam Capituli consensu possit dimittere, vel cuiquam Prebenda illius Anniversarium delegare. Quam siquidem institutionem eatenus confirmamus, ut prædictus Sacerdos, nisi infirmitate corporis fuerit impeditus, assidue debeat obsequium suum impendere Ecclesiæ memorata, & quanto frequentius potest (salva honestate sua, & debita devotione) Missarum sollemnia celebrare, nec sibi liceat hoc illi subtrahere, sive caussa voluptatis, sive se ad aliam Ecclesiam transferendo.* At si Fundationis tabulis cautum sit, ut quotidie celebretur, nullo Sacerdotis habito delectu, Beneficiarius abstinere legitime non potest, nisi sub-

substituat alium; qui vice ipsius celebret, quia tunc onus impositum non ita grave est quin ferri possit.

Hora celebrandi.

III. Quod spectat horam celebrandi Missam; olim quidem etiam *S. Thomæ* temporibus, celebrabatur ab hora tertia usque ad nonam, sive ab ea, quæ nobis est nona ante meridiem, usque ad tertiam pomeridianam: interdum vero noctu, ut in Festo Nativitatis Domini, & Sabbato Sancto. Postea tamen tempus ad celebrandum statutum est ab Aurora usque ad Meridiem, partim quia Christus offertur, qui est *Candor lucis æternæ*, partim quia Sacrificium est legis gratiæ, qua illucescente umbræ omnes evanuerunt; tum quia ante illud tempus vix homines ad opus illud Religionis exequendum sunt dispositi. Hinc *S. Carolus*, in Instructionibus pro Celebratione Missæ: *Ante Solis ortum* (inquit) *non celebretur, nisi in Christi Domini Natali die, aut post Meridiem, quod Canones vetant*. Et Conc. Mediolanense 1. sub eodem: *Missa nec ante Auroram, nec post Meridiem, nisi ex caussa jure permissa celebrentur.*

In Ecclesiis, ubi plures Missæ celebrari solent, is ordo servetur, ut pro Populi commoditate prima diluculo, reliquis deinceps debito intervallo distributis; postrema, quo tardius liceat, celebretur. Quod si eodem tempore pluribus locis Missa celebranda sit, rationem incant Episcopi, ne Sacerdotes inter se alius ab alio perturbentur.

Per auroram autem intelligitur primum diei crepusculum, ita ut Missam inchoare liceat una, immo hyemali tempestate, duabus horis ante Solis ortum. Si necessitas Eucharistiæ infirmo administrandæ urgeat, nec habeatur Hostia consecrata, amplius anticipare licebit: nec non ex Privilegio, quod ab Episcopo concedi posse justa de caussa, extra dubium est (inquit *Silvius*.) Post Meridiem vero celebrare non licet, nisi ad modicum tempus inchoatio Missæ prorogetur, ita ut ante medium horam post Meridiem Sacerdos Missam inceperit. Denique Sacra Synodus Tridentina sess. 22. in Decreto De observandis, & evitandis in Celebratione Missæ; *Episcopi* (inquit) *edicto, & pœnis propositis caveant, ne Sacerdotes aliis quam debitis horis celebrent.*

An Sacerdos plures Missas una die celebrare possit.

IV. Quamvis multi dies fuerint in Ecclesia veteri, quibus ab uno Sacerdote plures Missæ celebrabantur, ut probat Doctissimus Card. *Bona* Lib. 1. *Rerum Liturgicarum*, cap. 18. ex præsentis tamen temporis disciplina plures, quam unam celebrare non licet, excepto die Natalis Domini, vel casu necessitatis urgentis, & Episcopi judicio probandæ, & cum ejus concessione. Id probat *Alexandri II.* Decretum, cap. *Sufficit*, dist. 1. *De Consecratione*; cujus hæc sunt verba: *Sufficit Sacerdoti unam Missam in die una celebrare; quia Christus semel passus est, & totum Mundum redemit. Non modica res est unam Missam facere, & valde felix est, qui unam digne celebrare potest. Quidam tamen pro defunctis unam faciunt, & alteram de die, si necesse fuerit. Qui vero pro pecuniis, aut adulationibus sæcularium una die præsumunt plures facere Missas, non æstimo evadere damnationem.* Item Resp. *Innocent. III.* c. *Consuluisti*, Extra, *De Celebratione Missarum*, cujus hæc sunt verba: *Excepto die Nativitatis Dominica; nisi caussa necessitatis suadeat, sufficit Sacerdoti semel in die unam Missam solummodo celebrare.* Et c. *Te referente*, ibid. *Cum cuilibet Sacerdoti, quacumque dignitate præfulgeat, unam in die celebrare Missam sufficiat: nam & valde est felix; qui celebrat digne unam: fraternitati tuæ mandamus, quatenus die Cœnæ Domini in Ecclesia Sipontina dumtaxat; in qua tenuris Chrisma conficere, Missarum studeas sollemia celebrare.*

Synodi Lingonenses an. 1404. 1457. 1455. Petrus de Palude in 4. Sent. d. 12. q. 1. a. 1. Silvester in Summa 1. Missa.

Propter celebrationem Nuptiarum, propter exequias Defunctorum, propter necessitatem infirmorum, & peregrinorum, propter commodum Populi Christiani, qui ex diversis locis nimium dissitis ad eamdem Ecclesiam convenire non poterat, nec in Ecclesiis, aut Capellis singulis proprium habebat Sacerdotem, olim permissum est, ut idem Sacerdos duas una die Missas celebraret: verum nulla priorum casuum hodie ratio habenda est, ac ne postremi quidem in tanta Sacerdotum frequentia. Unde Conc. Mediolanense 1. sub *S. Carolo*, tit. *De his, quæ pertinent ad celebrationem Missæ*, ita statuit: *Facultates cuicumque ab Episcopis ad hanc diem concessæ, plures Missas eodem die celebrandi, posthac irritæ, ac nulla sunt.* Et Mediolanense 5. sub eodem: *Gravia pericula, offensiones, atque adeo sæpe injurias Sanctissimo Missæ Sacrificio fieri compertum est, quod quidam Sacerdotes non semel tantum, sed pluries in die illud offerant. Quod ne imposterum fiat, præterquam salutari illo die Dominicæ Nativitatis, quo unusquisque Sacerdos non sine magna Mysteriorum significatione ter celebrare debet, Decreti hujus auctoritate vetitum sit, ne ob ullam necessariam caussam, neque etiam ob Parochialis, alteriusve Ecclesiæ egestatem, neque ob Sacerdotum penuriam, nec vero ob locorum distantiam, Episcopus cuiquam Sacerdoti pluries in die divinum illud Missæ Sacrificium offerendi facultatem det, aut permittat: cum beatus admodum sit ille Sacerdos, qui semel tantum in die illud digne obtulerit. Si qua vero ejus generis facultas anteà vel certo loco, vel Sacerdoti data est, eam plane statim rescissam, irritamque, ac nullam omnino esse, jam nunc decernimus.*

Et Conc. Burdigalense anno 1383. celebratum c. 5. *Quia vero Sacerdotum, in quibusdam hujus Provinciæ locis, tanta paucitas, & penuria est; ut quibusdam bis uno die Sacrum faciendi facultatem Episcopi concedere cogantur: ne quod, necessitate cogente, ad populi Christiani solatium, salutemque permittitur, immoderata licentia errori locum det, atque in abusum convertatur, decernimus, ne hujusmodi facultatem Episcopi largiantur, nisi Sacerdoti spectata probitatis, idque gravissimis de caussis. Quæ facultas brevi etiam tempore circumscribatur, nec ad plures dies, quam ad Dominicos, & Festos, in diversis tantum Ecclesiis protrahatur. Caveant autem illi, qui bis eodem die Missam celebrare debuerint, ne in prima Missa, postquam totum Eucharistiæ Sacramentum sumpserint, vino manus perfundant; perfusione enim accepta, aliam celebrationem noverint interdire.*

V. Missam celebrare non licet, nisi Matutino saltem cum Laudibus absoluto, secundum Rubricas Missalis, & Ecclesiæ consuetudinem, quæ vim legis habet, ut constat ex c. *In hir*, dist. 11. Neque sunt audiendi, qui ajunt consuetudinem illam vim legis perfectæ non habere, neque necessarium esse ordinem inter Matutinum Officium, & Missam privatam. Contrarium enim probatur ex Resp. *Innocentii IV.* ad Articulos quosdam, circa quos ortam controversiam inter Archiepiscopum Nicosiensem, & ejus Suffraganeos Latinos ex una parte, & Episcopos Græcos Regni Cypri ex altera, ad Sedem Apostolicam retulerat *Otto* Cardinalis Episcopus Tusculanus. De undecimo ita pronuntiat Pontifex Epist. 10. ad eumdem Cardinalem: *Sacerdotes autem dicant Horas Canonicas more suo: sed Missam celebrare, priusquam Officium Matutinale compleverint, non præsumant.*

Idem confirmat Liber Synodalis Ecclesiæ Nemausensis, editus a *Bertrando* Nemausensi Episcopo anno circiter 1284. Tit. De Celebratione Missarum: *Quia* (inquit) *inter Divina Officia Missarum Sollemnitates propter excellentiam, & reverentiam Corporis, & Sanguinis Jesu Christi, cum omni humilitate, & devotione sunt ab universis Presbyteris celebranda: prohibemus sub pœna Suspensionis, ne quis Sacerdos Missam cantare præsumat, nisi prius plene expleverit Officium Matutinum.*

Idem confirmant variæ Synodi, scilicet Lingonensis anni 1404. *Sacerdotes volentes celebrare Missam, non præsumant celebrare, nisi de commissis peccatis sint contriti, & confessi, & Matutinas, atque Primam prius pro ipso die dixerint, & sint jejuni.*

Statuta *Siffridi* Coloniensis Archiepiscopi: *Statuimus sub pœna Excommunicationis, ne aliquis Sacerdos Missam celebrare audeat, nisi prius dixerit Matutinas, & Primam de die.*

Synodus Sedunensis 1524. *Nullus Sacerdos celebret, nisi jejunus & confessus, & Horas Canonicas, & Beatæ Mariæ Virginis, usque ad tertiam exclusive dixerit.*

Synodus Parisiensis 1557. *Sacerdotes celebrare caveant, nisi jejuni, & confessi, & Horis tam de die, quam de Beata Virgine prius absolutis, saltem ad Tertiam usque, cum devotione, quæ requiritur citra Populi scandalum.*

Odo Parisiensis Episcopus in Statutis Synodicis: *Nullus antequam Matutinas dixerit Canonicas, & Primam, præsumat aliqua necessitate celebrare Missam.* Ante Primæ tamen recitationem celebrare, nullum peccatum est. An vero celebrans ante Matutini Officii, Laudumque recitationem mortaliter peccet, dissentiunt Theologi: Dominicus *Soto*, *Toletus*, aliique censent mortaliter non peccare, imo ne peccare quidem, si caussa aliqua probabili, & legitima id agat. *S. Antoninus* 3. p. tit. 13. c. 6. contrarium censet. *Missa* (inquit) *non debet dici ab eo, qui non dicit Matutinum, licet possit audiri; alias dicendo, esset mortale, quia contra consuetudinem generalem Ecclesiæ.* Quamvis aliorum opinionem damnare nolim, *S. Antonini* sententiam tutiorem semper existimabo, & in praxi præponendam. Exceptionem tamen aliquam patitur regula generalis. Si quis enim Sacerdos aliis Sacri Ministerii partibus, ut administrationi Sacramentorum, aut necessariis, & urgentibus caritatis Officiis ita fuisset occupatus, ut Matutinum, & Laudes non potuisset recitare ante horam qua Sacrum celebrandum est, ita celebrando non peccaret: quia divini juris obligatio Ecclesiastici juris obligationi præponenda est.

An Missam imperfectam relinquere, vel intermittere liceat.

VI. Qui Missam inchoavit, illam absolvere debet, nec imperfectam, sine gravissima caussa, relinquere potest: alioqui gravissimi peccati reus erit, & suspensione ab Ordinis executione plectendus, ut constat ex cap. *Nihil*, caussa 7. q. 1. & ex Decreto *Zacharia*, c. *Nullus*, dist. 1. *De Consecratione*. In quibusdam tamen casibus Sacerdos Missam non absolvens a peccato excusatur.

Primus est impotentia facti subito superveniens, ut deliquium, mentis alienatio, gravis infirmitas, quæ volentem, & conantem Sacerdotem absolvere non sinit Sacrificium.

Secundus est, memoria impotentiæ juris, ad quam ante non advertit Sacerdos, ut si meminerit se non esse jejunum, vel se esse alicujus lætalis peccati reum, aut aliqua Censura Ecclesiastica irretitum: si enim ante Consecrationem aliquod hujusmodi impedimentorum occurat memoriæ, nullumque scandalum timeatur, cessare debet: si absque scandalo cessare non possit, contritus, cum proposito quamprimum confitendi, petendi absolutionem, & satisfaciendi, Sacrum perficiat, Auctore *S. Thomæ*, & secundum Rubricas Romani Missalis.

Ter-

Tertius est, si Sacerdote celebrante violetur Ecclesia ante inchoationem Canonis, cœpto enim Canone, Missa in eodem Altari absolvenda est. Idem esto judicium, si Sacerdote celebrante interdictum, aut cessatio a Divinis denuntietur: aut notorius Clerici percussor, vel alius Excommunicatus nominatim denuntiatus Ecclesiam ingrediatur, nec jubente Sacerdote egredi velit.

Quartus, si hostilis incursus, alluvionis, incendii, vel ruinæ loci ubi celebratur, proximum periculum imminet. Si enim peracta nondum sit Consecratio, Missa dimittenda est: si peracta, potest accelerari sumptio Sacramenti, omnibus aliis prætermissis, si extremum periculum urgeat: vel auferri Sacramentum cum Corporali, si sola fuga periculum evadi possit. Si tamen viri infideles, aut impii in Religionis contemptum Sacerdoti minas mortis intentarent, eumque occidere, aut ignem Ecclesiæ admovere vellent, nisi Sacrificium imperfectum relinqueret, victimam se Christo devovere, & Martyrium subire potius tenetur, quam a Sacra Actione cessare.

VII. Missæ notabilis interruptio, grave peccatum est, nisi legitima caussa subsit, ut Baptismi, aut Sacramenti Pœnitentiæ, infanti, vel adulto in mortis periculo constitutis administratio, Ordinum Collatio, Concio, vel promulgatio Edictorum Ecclesiæ, susceptio votorum sollemnium, quæ intra Missarum sollemnia fieri solent. An vero Missa possit interrumpi, si Episcopus, aut eo Major, vel Princeps aliquis advenisset, qui Missam die festo audire non poterunt, nisi Sacerdos qui eam incœpit, & Evangelium forte, ac Symbolum recitavit, illam ab Introitu incipiat, Casuum Arbitri dissentiunt. Quamvis non incelebre sit asserentium nomen, sententiæ neganti libentius subscribo: quia ordo Sacrificii potior esse debet, quam hominum quavis dignitate conspicuorum commoda: tum quia via pateret abusui, & Sacerdotes lucri cupiditate, reverentiæ, vel amicitiæ caussa, sive etiam metu alicujus incommodi, pro Nobilium, aut Potentum quorumvis hominum voluntate, Missam interrumperent, & ab Introitu resumerent: tum quia vix id fieri posset absque Christianæ plebis offensione: tum quia Episcopus, aut Vir Princeps, modo necessariam diligentiam adhibuerit, ut Missam integram audiat, Ecclesiæ præcepto satisfaciet audiendo, quod reliquum est, præsertim si nondum facta sit Oblatio. Denique Concil. Mediolanense 1. vetat, ne Sacerdotes, cum ad Altare accesserint, *Ibi in mora sint Sacrificio cujusvis expectandi gratia; neve ob eamdem caussam Missa inchoatæ subsistant, aut ejus initium repetant.* Non licet etiam ratione sollemnis Supplicationis, Missam in una Ecclesia inchoare, & intermittere in alia Ecclesia absolvendam, ad quam Parochus cum Clero, & Plebe sollemni ritu supplicaturus procedit.

ARTICULUS V.

De Cæremoniis spectantibus Ordinem eorum, quæ in Missa dicuntur.

Missa Lingua vulgari non celebranda.

I. QUamvis per se malum non sit, ut Missa, aliaque Divina Officia lingua vulgari celebrentur, idque aliquando factum sit, cum Lingua Græca in Oriente, Latina Romæ, & in Italia communis erat, id tamen spectatis rerum circumstantiis non expedit; tum quia linguarum varietas in Divinis Officiis, & præsertim Missa, communicationi Ecclesiarum impedimentum afferret, ac Schismatibus, & Hæresibus viam panderet, quas ex unius syllabæ mutatione, ex unius vocis inflexione quandoque exortas nemo nescit: tum quia frequens linguarum viventium mutatio Liturgiæ verbis mutandis occasionem daret: cum tamen id exigat sacrarum rerum dignitas, & majestas, ut nihil in iis immutetur, nihilque erroneum, aut impurum in eas irrepat; tum quia quorumdam idiomatum barbaries, & absona pronuntiatio Sac. Mysteria ludibrio exponeret. Quamobrem tribus dumtaxat linguis, Græca, Chaldaica, & Latina, Missæ primum compositæ sunt, & iisdem semper celebratæ, quamvis illæ linguæ desierint esse vulgares. In Africa Latinæ linguæ usus in Sacris semper viguit, licet eam Populus non intelligeret, sed Punice loqueretur, ut passim testatur *S. Aug.* Germanos, Gallos, Hispanos, aliasque Occidentis Nationes, ex quo Religionem Christianam sunt amplexæ, Latina lingua, licet apud illas peregrina, Missam celebrasse, antiquæ Liturgiæ probant. Hunc itaque morem Lutherani, & Calvinistæ impie reprehendunt. *Si quid enim tota per orbem frequentat Ecclesia, quin ita faciendum sit disputare, insolentissima insania est*: ut ait *S. Aug.* Ep. 54. olim 118. ad *Januarium*. Præcessit exemplum hujus disciplinæ in Veteri Testamento; nam cum Populus Judaicus post Captivitatem Chaldaice loqueretur, Psalmos tamen semper cantavit, & Scripturas legit Hebraice; quem morem Hebræi etiam hodie in Synagogis suis observant: nec enim voluit Deus mutari Scripturam, licet Populus linguam mutasset. Eadem olim Romanis cura fuit servandis in Sacris Ethnicismi sermonis antiquitatem: nam Carmina Saliorum vix Sacerdotibus suis intellecta, ut ait *Quintilianus* Lib. 1. *Institutionum Oratoriarum*, cap. 6. numquam mutarunt, quia vetabat Religio, & consecratis utendum erat.

Frustra objiciunt Hæretici locum Apost. 1. ad Cor. 14. *Si incertam vocem det tuba, quis parabit se ad bellum? Ita & vos, nisi manifestum sermonem dederitis, quomodo scietur id, quod dicitur? . . .* Et postea: *Si orem lingua, spiritus meus orat, mens autem mea sine fructu est . . . Si benedixeris spiritu, qui supplet locum idiotæ, quomodo dicet, Amen, super tuam benedictionem? Quoniam quid dicas, nescit.*

Frustra, inquam, hunc locum adversus Ecclesiæ morem objiciunt, cum Apostolus ibi de Missa, & Divinis Officiis non agat, sed de Canticis, & precibus, quas Christiani linguarum dono præditi peculiari Spir. Sancti afflatu ex tempore componebant, & ad fratrum solatitum in publico cœtu recitabant. Corinthios autem arguit, qui donum linguarum velut ostentantes, preces aut Cantica spiritualia edebant, ac recitabant lingua, tam sibi quam adstantibus peregrina, & ignota. Hinc enim fiebat, ut nullum solatium spirituale referrent adstantes ex hujusmodi canticis, & precibus, nec respondere possent, *Amen*, eas approbando. Verum ea ratio linguæ vulgaris usum in Missa, & Divinis Officiis necessarium, aut convenientiorem esse non probat. Qui enim linguarum dono instructi erant, Orationes, & laudes prorsus novas, nec antea auditas, proferebant; unde qui ad eas respondebat, *Amen*, prorsus nesciebat, quid approbaret, siquidem nec verba intelligebat, nec preces illæ Ecclesiæ judicio receptæ erant. Nunc autem qui respondet, *Amen*, etsi fortasse verba non intelligat, novit tamen sanctum esse, quod significatur, utpote jam olim ab Ecclesia probatum, & communi illius usu consecratum. Deinde ea ad quæ respondet Minister, pauca admodum sunt, unde propter illa mutari non debet Missæ totius idioma, cum & facile disci possint a Laicis, & Synodus Tridentina præcipiat ea pro Concione a Pastoribus explicari sess. 22. c. 8. *Etsi* (inquit) *Missa magnam continet Populi fidelis eruditionem; non tamen expedire visum est Patribus, ut vulgari passim lingua celebraretur. Quamobrem retento ubique cujusque Ecclesiæ antiquo, & a S. R. E. omnium Ecclesiarum Matre, & Magistra probato Ritu, ne oves Christi esuriant, neve parvuli panem petant, & non sit qui frangat eis, mandat Sancta Synodus Pastoribus, & singulis curam animarum gerentibus, ut frequenter inter Missarum celebrationem vel per se, vel per alios, ex iis, quæ in Missa leguntur, aliquid exponant; atque inter cetera Sanctissimi hujus Sacrificii Mysterium aliquod declarent, diebus præsertim Dominicis, & Festis.*

Denique is qui supplet idiotæ, idest, Populi locum, Hebræa voce respondet, *Amen*, tesse Apostolo, cujus vocabuli significationem non intelligit, nisi doceatur; quidni ergo, & pauculorum aliorum verborum, quæ ad Populum diriguntur, significationem edoceri potest, cujusmodi sunt, *Dominus vobiscum, Sursum corda, Gratias agamus Domino Deo nostro?* Cum autem Orationes ad Deum dirigantur, cui nulla lingua peregrina est, non est necesse, ut lingua vulgari proferantur. Et nihilominus Populus cum Sacerdote simul orans, etsi lingua vulgari non oraret, nullum orationis suæ fructum non referret. Non haberet quidem fructum intelligentiæ verborum, sed fructum orationis haberet, mentis nempe cum Deo conjunctionem, ad quem tamquam ad finem orationis, & Sacrificii attendit, quamvis ad sensum verborum non attendat, quæ non intelligit. Nec tamen propterea detrimentum ullum spirituale patitur, quia spiritualis refectio, & consolatio, quam ex verborum intelligentia capesseret, fidei, & humilitatis Christianæ bonis compensatur.

Ritus summissa voce proferendi partem Canonis.

II. Non est improbandus Romanæ Ecclesiæ Ritus, quo summissa voce pars Canonis, & verba Consecrationis proferuntur. Mos enim ille divinæ legi non adversatur, & ipsa antiquitate venerandus est: quædam enim antiquitus in sacra Liturgia summissa voce pronuntiata, *SS. Basilii*, & *Chrysostomi* Liturgiæ, Conciliique Laodiceni Canon decimus nonus probant. Hinc *Secretarum* nomen quibusdam Orationibus inditum. Hinc ipsum Canonem Veteres *Secretum* interdum appellarunt. Ita Conc. Eboracense tempore Cælestini III. *Quia Secretum Missæ frequenter invenitur, aut scriptorum falsitate, aut librorum vetustate corruptum, ita ut distincte legi non possit, Archidiaconorum sollicitudo provideat, ut in singulis Ecclesiis ad verum, & probatum exemplar Canon Missæ cum omni diligentia corrigatur.* Mysteriis præterea conciliat reverentiam secreta illa pronuntiatio. Tertio, Christi Sacrificium eo etiam ritu Sacerdos repræsentat. Christus enim Jesus se ipsum in Cruce offerens Deo Patri pro salute nostra, septem dumtaxat verba alta voce protulit; numquid vero Patrem non oravit, illique suum Sacrificium in Crucis Altari, trium, quibus ex illa pependit, horarum spatio, non continuo commendavit? Quarto, ut ait Auctor Libri *De Divinis Officiis*, inter *Alcuini* Opera editi, conveniens est, ut in illa hora tam sacræ, & divinæ Actionis, qua Dominici Corporis, & Sanguinis Mysterium consecratur, tota per Dei gratiam a terrenis cogitationibus mente separata, & Ecclesia cum Sacerdote, & Sacerdos cum Ecclesia intret in Sanctuarium Dei æternum: & quoniam Spiritus est Deus, & eos qui adorant eum, in spiritu, & veritate adorare oportet, sic eumdem

dem Patrem deprecetur, *Te igitur clementissime Pater*, &c. Quæ summissa voce proferri jussit Ecclesia, ne verba tam sacra, & ad tantum Mysterium pertinentia vilescerent, dum pene omnes memoriter ea retinentes, per vicos, & plateas decantarent. Unde fertur, quod antequam hæc consuetudo invaluisset, cum Pastores ea decantarent in agro, divinitus sunt percussi. Quam historiam refert etiam *Joannes Moschus* in *Prato Spirituali*, c. 194. Denique Tridentina Synodus sess. 22. Can. 9. ita pronuntiat: *Si quis dixerit, Ecclesiæ Romanæ Ritum, quo summissa voce pars Canonis, & verba Consecrationis proferuntur, damnandum esse; aut linguæ tantum vulgari Missam celebrari debere... Anathema sit.*

Ordo Missæ explicatur. III. *Quia in hoc Sacramento totum Mysterium nostræ salutis comprehenditur*, (inquit S. Thomas) *ideo præ ceteris Sacramentis cum majori sollemnitate agitur*. Et quia scriptum est Eccl. 4. *Custodi pedem tuum, ingrediens Domum Domini*. Et cap. 18. *Ante orationem prepara animam tuam*. Ideo ante celebrationem hujus Mysterii primo quidem præmittitur præparatio quædam ad digne agenda ea, quæ sequuntur. Cujus præparationis prima pars est Confessio, qua tam Sacerdos, quam Ministri peccata sua generalibus verbis Deo confitentur testibus Deipara Virgine, & Sanctis, ipsaque Ecclesia. Peccatorum namque Confessio, Contritio, & humilitatis prima præparatio est ad fructum Sacrificii percipiendum. Hinc Sacerdotes, & Prophetæ Veteris Testamenti ea verba veluti formulam consuetam suis omnibus Precibus, & Sacrificiis præmittebant, *Peccavimus, Domine, injuste egimus, iniquitatem fecimus*, ut testatur R. Moses Maimonides in *Tractatu de Pœnitentia*, & Tract. *De precibus totius anni*. Confessionem sequitur laus divina, quæ fit in Introitu, secundum illud Psalmi 49. *Sacrificium laudis honorificabit me, & illic iter quo ostendam illi salutare Dei*. Sumitur ut plurimum de Psalmis, vel saltem cum Psalmo cantatur; quia, ut *S. Dionysius* ait, c. 3. Ecclesiasticæ Hierarchiæ, *Psalmi comprehendunt per modum laudis quicquid in S. Sacra continetur*. Introitus vocatur, quia tunc canitur cum Sacerdos intrat ad Altare. Ejus institutio ab Auctore Libri Pontificalis, ab Amalario, Vvalafrido Strabone, Micrologo, Bernone Abbate, & Honorio Augustodunensi tribuitur *Cœlestino I.* Pontifici Maximo, qui *Psalmos ad Introitum Missæ cantari instituit, de quibus S. Gregorius Papa postea Antiphonas ad Introitum Missæ modulando composuit* (inquit *Honorius in Gemma Animæ*, c. 87.) Testatur *S. August.* Lib. 2. *Retractationum*, c. 11. cœpisse tunc Carthagine hunc morem, ut Hymni ad Altare de Psalmorum Libro canerentur, sive ante Oblationem, sive cum Populo distribueretur Eucharistia: quod cum *Hilarius* Vir Tribunitius acriter reprehenderet, *S. Aug.* ipsum edito Libro confutavit, cujus meminit Possidius, sub hac inscriptione: *Contra Hilarium, De Canticis ad Altare, Liber unus*. Post Introitum, olim integer Psalmus, nunc unus ejusdem Versiculus decantatur, cum *Gloria Patri*, quem antiqui Patres Hymnum glorificationis appellavere, quem ab Apostolis traditum *SS. Athanasius*, & *Basilius* testantur. Sacerdotis, qui Christi personam gerit, introitus ad Altare, ipsius adventum in Mundum, ut faceret voluntatem Patris, ac se ipsum pro nobis in Sacrificium offerret, idem Sacerdos, & victima, nobis in memoriam revocat. Venientem Dominum præcesserunt Lex, & prophetæ, Sapientes, & Scribæ, de quibus ipse ait: *Ecce ego mitto ad vos Prophetas, & Sapientes, & Scribas*: Quos repræsentant Diaconus, Subdiaconus, & Acolythi. Diaconus enim ex Evangelio futuram vitam prænuntiat: Subdiaconi in vasis Domini ordine debito disponendis sapientiam produnt, & ex Apostolicis Sapientiam loquuntur inter perfectos, sicut S. Paulus de seipso scribebat: *Sapientiam loquimur inter perfectos, sapientiam autem non hujus sæculi, neque Principum hujus sæculi; sed loquimur sapientiam Dei in Mysterio, quæ est abscondita*. Cerei, quos Acolythi fuerant significant Christum lucem veram adventu suo gratiam Evangelii Mundo intulisse, & homines in tenebris positos in admirabile lumen suum vocasse, & ipsius Evangelii luce perfudisse. *Erat enim lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*; unde ipse ait: *Ego sum lux mundi*. Præcedit Thuriferarius cum thymiamate, quod significat Christi Corpus plenum odore bono: hoc enim primo necesse est prædicari in omnibus gentibus: unde S. Paulus ad Corinth. scribebat: *Non judicavi me scire aliquid inter vos, nisi Jesum Christum, & hunc crucifixum*. Sicut Introitus Sacerdoti adventum Christi, sic Antiphona, quæ dicitur ad Introitum, desiderium adventus ejus significat, de quo Dominus ait Apostolis: *Multi Reges, & Prophetæ voluerunt videre, quæ vos videris & non viderunt; & audire, quæ auditis, & non audierunt*. Antiphonæ repetitio multiplicationem clamoris indicat, quo divinam misericordiam implorabant, magno fervore dicens: *Emitte Agnum Domine, Dominatorem terræ, de petra deserti ad montem Filiæ Sion*. Interpositio Gloriæ captationem significat benevolentiæ. Ut enim quod expectabant, facilius obtinerent, ad totam Trinitatem glorificando clamabant. *Ostende nobis Domine, misericordiam tuam, & salutare tuum da nobis: Qui sedes super Cherubim, manifestare coram Ephraim, Benjamin, & Manasse. Excita potentiam tuam, & veni, ut salvos facias nos.*

Confessio. Introitus. Ordo Missæ explicatur. Mat. 23. 34. 1. Cor. 2. 6. Joan. 1. 1. Cor. 2. 2. Matth. 11. Luc. 10. Is. 16. 1. Psalm. 84. Psalm. 89.

KYRIE ELEISON.

IV. Cum jam tempus misericordiæ advenerit a Psalmista prædictum Psalmo 101. *Tu exurgens misereberis Sion, quia tempus miserendi ejus*; congrue subjungitur, *Kyrie eleison*, idest, *Domine, miserere*. Hæc precatio apud omnes Nationes, in usu est. Hujus institutionem in Ecclesia Latina *S. Gregorio Magno* plerique tribuunt, sed multis annis ante *S. Gregorium* usurpatam fuisse, constat ex Conc. 2. Vasensi sub *Felice IV.* c. 3. *Quia* (inquit) *tam Sede Apostolicæ, quam etiam per totas Orientales, atque Italiæ Provincias, dulcis, & nimium salutaris consuetudo est intromissa, ut*, Kyrie eleison, *frequentius cum grandi affectu, & compunctione dicatur; placuit etiam nobis, ut in omnibus Ecclesiis nostris ista tam sancta consuetudo, & ad Matutinos, & ad Missas, & ad Vesperam, Deo propitio intromittatur*. Græce *Kyrie eleison* dicimus, sicut Hebraice *Amen*, *Alleluja*, *Sabaoth*, *Hosanna*: quod ita institutum est, ut ostendatur unam esse Ecclesiam, quæ ex Hebræis, & Græcis primum, deinde ex Latinis coadunata est: vel, quia Mysteria nostræ Fidei tribus hisce Linguis ab Apostolis, & Evangelistis, eorumque immediatis Successoribus conscripta fuerunt: quæ quidem linguæ in titulo Crucis quodammodo consecratæ sunt: sive ut ostendatur una Dei misericordia a cunctis Nationibus implorata: sicut hanc vocem, *Homousion*, ad consubstantialitatem Filii exprimendam usurpamus, quia una credenda est a cunctis Fidelibus Trinitatis substantia, ut ait Auctor Epistolæ olim 178. inter Augustinianas, nunc 20. in Appendice, quæ est *Altercatio cum Pascentio Ariano*. Novem vicibus hanc precationem repetimus, ter ad Patrem, ter ad Filium, ter ad Spiritum Sanctum eam dirigentes, contra triplicem miseriam ignorantiæ, culpæ, & pœnæ: vel, ut tres Personas in se mutuo inexistere significetur: vel, ut contra novem genera peccatorum divina misericordia imploretur, scilicet originale, veniale, mortale; cognitionis, locutionis, & operis: fragilitatis, simplicitatis, & malignitatis: fragilitatis per impotentiam, simplicitatis per ignorantiam, malignitatis per invidentiam; hoc est, peccatum in Patrem, peccatum in Filium, peccatum in Sp. Sanctum. Ideo autem *Christe eleison*, ad Filium dicimus, non *Kyrie* sicut ad Patrem, & Sp. Sanctum, quia Pater, & Sp. Sanctus sunt ejusdem naturæ tantum: Filius autem etsi sit ejusdem naturæ cum illis, est tamen etiam alterius, ut *Geminus gigas substantia*. Naturam scilicet humanam assumpsit, secundum quam unctus est a Deo oleo lætitiæ præ consortibus suis, non oleo visibili, sed plenitudine divinitatis: ideo *Christus*, idest, *Unctus*, vocatur. Ex cujus unctionis redundantia, & effusione, hominis misertus, quem latrones spoliatum, & vulneribus consossum, semivivum reliquerant, plagas ejus vino, & oleo perfudit, & curavit. Quamvis autem Fideles omnes Dei misericordia plurimum indigent, speciatim eam invocat Sacerdos Sacrificium incruentum oblaturus, tum ut mens ejus ad Deum erigatur, & ad ea attendat, quæ ore pronuntiat; quod certe divinæ misericordiæ donum est: tum ut dignus sit, qui cum Deo loquatur: tum ut, si tædio aliquo corporali prægravatus spiritus sine mente oraverit, Dominus non in furore suo illum arguat, nec in ira sua corripiat, sed misericordia sua condonet: tum denique ut quavis attentione, & pietate Sacram Actionem peragat, nihil sibi de propriis meritis blandiatur, sed servum inutilem se profiteatur, secundum illud, *Dicite, Servi inutiles sumus*: & ejus imploret misericordiam, qua expugnet inanem gloriam, de quo ait Psalmista, *Qui coronat te in misericordia, & miserationibus*. Non ait, in meritis, & operibus tuis, quia cujus misericordia prævenimur, ut Deo servamus, ejus munere coronamur, ut cum illo in æternum regnemus. Quod debuimus facere, fecimus. Revera debuimus; quia qui non venit ministrare, debitores sibi nos fecit, non nostris videlicet operibus confidentes, sed de ejus semper examine paventes. Ideo *Kyrie eleison*, Sacerdos ingeminat.

Ordo Missæ explicatur. Ordo Missæ explicatur. Ps. 102. 4

V. Sequitur commemoratio cœlestis gloriæ, ad quam tendimus post præsentem vitam, & miseriam, dicendo, *Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis*: quod dicitur in Festis, in quibus commemoratur cœlestis gloria; in Officiis vero lugubribus omittitur, quæ ad miseriæ commemorationem pertinent: *Hymnus Angelicus* appellatur, quem ille primus inchoando prronuntiat, qui Angelum magni consilii repræsentat. Chorus autem concinendo prosequitur, quia *Subito facta est cum Angelo multitudo Militia cœlestis laudantium, & dicentium: Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis*. Hymnum illum ad imitationem Angelorum canimus, ut ostendamus nos eumdem Deum colere in terris quem & Angeli venerantur in cœlis. Ad medium Altaris transit Sacerdos dicturus, *Gloria in excelsis*, quia gloria ineffabilis in excelsis facta est, quando Christus transitu suo animas Sanctorum copulavit consortio Angelorum. De pace per Christum nobis reddita congratulamur. Ante Nativitatem enim Christi tres inimicitiarum (ut ita loquar) parietes erant interpositi, primus inter Deum, & hominem; secundus inter Angelum, & hominem, tertius inter hominem, & hominem. Homo namque per inobedientiam Creatorem offenderat; per suum casum restaurationem Angelicam impediret, per varios ritus se ab homine separaverat. Judæus scilicet cæremonias observabat, Gentilis idololatriam; utrique ritus alterius displicebat; sed veniens Pax vera fecit utraque unum, destruxit inimicitiarum macerias, & concurrentes parietes in se angulari lapide copulavit, ut deinceps unum esset ovile, & unus Pastor. Absolvit ergo peccatum, & reconciliavit hominem Deo. Reparavit casum, & reconciliavit hominem Angelo. Destruxit Ritus, & reconciliavit hominem homini. Restauravit ergo, secundum Apostolum, quæ in cœlis, & quæ in terris sunt: & ideo cum cœlestis Militiæ multitudine canit Sacerdos: *Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis*. Prima hæc verba e Cœlo ad nos Angelorum voce derivata sunt; cetera quis addiderit, incertum est. Ejus Hymni meminit *S. Athanasius* Lib. *De Virginit.* quo fit, ut a *S. Hilario* compositum fuisse, verisimile non sit, cui tamen a nonnullis tribuitur. Conc. Toletanum 4. Can. 12. ab Ecclesiasticis Doctoribus compositum ait. *Telesphorum* constituisse ut ante Sacrificium Hymnus Angelicus diceretur, asserit Auctor Libri Pontificalis. *Symmachus* præcepit ut omni die Dominico, & in Natalitiis Martyrum diceretur. Olim a solo Episcopo dici poterat diebus Dominicis, & Festis, a Presbyteris vero solo die Paschatis, ut colligitur ex Anastasio Bibliothecario in Vita *Steph. IV.* ex S. Gregorii Sacramentario, ex Vvalafrido Strab. cap. 22. & ex Bernone Augiensi Can. 2. Nunc ab omnibus Sacerdotibus dicitur.

Eph. 2. Coloss. 1. Ordo Missæ explicatur. Hymnus Angelicus.

VI. Hymno Angelico recitato, Sacerdos Populum salutat, dicens: *Dominus vobiscum*, quæ salutatio ex veteri Testamento in Ecclesiam derivata est. *Boaz* enim salutans messores suos, *Ruth* cap. 2. ait: *Dominus vobiscum*. Angelus, qui apparuit *Gedeoni*, ut legimus *Jud.* 6. ait: *Dominus tecum, virorum fortissime*. Et Propheta missus a Deo ad Regem Juda, cum victor e prælio cum exercitu suo reverteretur, dicit 2. *Paral.* c. 15. *Dominus vobiscum, quia fuistis cum eo*. Sacerdos itaque Fideles salutans, orat, ut Dominus sit cum eis, sicut dignatus est promittere per Prophetam, *Inhabitabo in illis, & ambulabo*: & Dominus ipse: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi*. Græci salutant populum hac formula, *Pax omnibus*. Latini etiam Episcopi, cum Populum salutant prima vice, dicunt, *Pax vobis*. De qua formula *Optatus Milevitanus* Lib. 3. ait: *Non potuistis prætermittere, quod legitimum est; utique dixistis*, Pax vobiscum. *Quid nominas, quod exterminasti? Salutans de pace, qui non amas*. Cum autem quidam Episcopi hanc formulam ita frequentarent, ut alteram Presbyteris communem numquam usurparent, adversus ipsos Canonem edidit, qui ordine vigesimus est, Conc. Bracar. 1. Cum vero Sacerdotes dicunt, *Dominus vobiscum*, nos per ipsos salutat Christus, cupiens in nobis mansionem facere, & nos secum unire, ac Templum suum Eucharistica Communione facere; sicut Angelus B. Virgini dixit, *Dominus tecum*, antequam in ejus utero carnem susciperet. *Et quia salutare nihil est aliud quam salutem optare, hæc est vera salutatio, idest, vera salutis optatio, ut Dominus sit cum Ecclesia sua, tamquam in templo suo, qui dicit Apostolus*: Templum Dei sanctum est, quod estis vos: & *Ecclesia habeat Dominum secum inhabitantem, & illuminantem, regentem, & protegentem; ut ille sit ei Deus, & illa sit ei Populus.....Ut dum tanta beatitudinis dono Ecclesia Dei & possidet Deum, & possidetur a Deo, impleatur in illa, quod Psalmista ait*: Beata gens, cujus est Dominus Deus eorum, Populus, quem elegit in hæreditatem sibi: *Hoc est enim summum hominis bonum, possidere Deum, & possideri a Deo, ipsum solum diligere, & illi soli servire, illi soli adhærere, ut adhærens Deo, unus cum illo spiritus fiat, dicente Apostolo*: Qui adhæret Domino, unus spiritus est. *Nam & ipse Apostolus in Epistolis suis ita salutat Ecclesias, ut aliquando dicat*, Dominus sit tum omnibus vobis; *aliquando*, Deus autem pacis sit cum omnibus vobis; *aliquanda*, Gratia Domini nostri Jesu Christi sit cum spiritu vestro, Fratres, Amen: *Ut nonnumquam sub distinctione Personarum invocans Trinitatem salutat*, Gratia Domini nostri Jesu Christi, & caritas Dei, & communicatio Sancti Spiritus, sit cum omnibus vobis. *In quibus omnibus hoc optat Fidelibus scribens, quod Sacerdos ad Altare assistens, videlicet ut habentes Deum, non deserantur a Deo. Recte ergo Ecclesia tam salubri salutatione Sacerdotis accepta, & ipsa resaluando orat, & orando resalutat Sacerdotem, dicens*; Et cum Spiritu tuo: *Nihil enim melius invenit Ecclesia, quod optet Sacerdoti, nisi quod Sacerdos optat Ecclesiæ; idest, ut idem Dominus, qui dignatur esse cum Ecclesia, dignetur esse etiam cum spiritu Sacerdotis: ac sic in utroque benigna illa Domini promissio impleatur*. Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi. *Hoc etiam modo aliquoties salutat Apostolus, & pluraliter, ubi ait*: Dominus Jesus Christus sit cum Spiritu vestro, Fratres, Amen, *& singulariter, ubi Timotheum salutans, dicit*, Dominus Jesus Christus sit cum Spiritu tuo, Amen. *Et bene Dominus cum spiritu hominis esse optatur, qui in spiritu, & mente rationali creatus est ad imaginem, & similitudinem Dei, & ubi est capax divinæ gratiæ, & illuminationis, ut in quantum ei datur possit sentire dulcedinem suavitatis, & splendorem præsentiæ ejus, ut fiat in eo, quod Psalmista ait*, Gustate; & videte, quoniam suavis est Dominus; *& iterum*, Accedite ad eum, & illuminamini & facies vestræ non confundentur. *Sic namque sanctificato spiritu hominis per inhabitationem Dei, efficitur homo etiam in corpore templum Dei*. Hæc *Florus* Diaconus Lib. *De Actione Missarum*. Sensum prædictæ responsionis *S. Isidorus Pelusiota* Lib. 1. Ep. 121. ita explicat: *Illud, quod a plebe respondetur*: Et cum spiritu tuo, *hanc habet sententiam*: *Pacem quidem nobis præbuisti, Domine, hoc est mutuam inter nos concordiam: pacem autem nobis da, hoc est hujusmodi recum conjunctione, quæ nullo modo divelli possit, ut cum Spiritu tuo pacati, quem nobis in creationis initio indidisti, a tua caritate distrahi nequeamus*.

Lev. 3. 17. 1. Cor. 3. 17. Ps. 32. 12. 1. Cor. 6. 17. Matt. 28. 10. Ps. 33. 5. Ordo Missæ explicatur.

Collecta.

VII. Sacerdos post salutationem & Populum, & se ipsum excitat, ut simul orent; dicens, *Oremus*: qua monitione audita, omnes Sacro adstantes sub silentio olim orabant; tum peracta brevi oratione, omnium preces Sacerdos brevi item deprecatione concludens, *Collectam* alta voce recitabat, quæ dicta est a Collectione, eo quod ex auctoritate divinarum Scripturarum, quæ in Ecclesia leguntur, collecta sit: vel quod ex multis sermonibus una colligatur Oratio: sive a collectione, vel societate Populi, qui tunc in unum concurrens, colligitur. Collectarum quibus nunc utimur, primi auctores fuere *SS. Gelasius*, & *Gregorius* Pontifices, ut testantur *Anastasius Bibliotecarius* in Vita *Gelasii*, & *Joannes Diaconus* in Vita *S. Gregorii*. Sed tamen ante *Gelasium* breves Orationes, quibus summa petendorum a Deo paucis verbis continetur, in Sacris Conventibus, & maxime ad Altare, cum Sacrificium celebraretur, ex Apostolorum, & Apostolicorum Virorum institutione fuisse usurpatas, antiqua monumenta probant, præsertim Concilii Milevitani Can. 12. Concilii Carthaginensis 3. Cano 23. quibus prohibetur, ne quis Orationes in Missa recitare præsumat, nisi prius in Synodo fuerint. *S. Augustini* Epist. 217. olim 107. ad *Vitalem* Carthaginensem: *Exere* (inquit) *contra Orationes Ecclesiæ disputationes tuas, & quando audis Sacerdotem Dei ad Altare exhortantem populum Dei orare pro Incredulis, ut eos Deus convertat ad fidem, & pro Catechumenis, ut eis desiderium regenerationis inspiret, & pro Fidelibus, ut in ea, quod esse cœperunt, ejus munere perseverent; subsanna pias voces, & dic, te non facere, quod hortatur, idest, Deum pro Infidelibus, ut eos Fideles faciat, non rogare, eo quod non sint ista divina miserationis beneficia, sed humana officia voluntatis*. Et Lib. *De Dono Perseverantiæ*, Capite 23. *An quis Sacerdotem super Fideles Dominum invocantem, si quando dixit, Da illis, Domine, in te perseverare usque in finem, non solum voce ausus est, sed saltem cogitatione reprehendere, ac non potius super talem benedictionem, & corde credente, & ore confitente respondit, Amen?* Auctor seu Collector Sententiarum quæ *Cœlestini I.* Epistolæ ad Galliæ Episcopos adnectuntur, caput 11. *Obsecrationum* (inquit) *Sacerdotalium Sacramenta respiciamus, quæ ab Apostolis tradita in toto mundo, atque in omni Catholica Ecclesia uniformiter celebrantur, ut legem credendi lex statuat supplicandi. Cum enim Sanctarum Ecclesiarum Præsules mandata sibimet legatione funguntur, apud divinam clementiam humani generis agunt caussam, & tota secum Ecclesia congemiscente postulant, & precantur, ut Infidelibus donetur fides*, &c.

Collectarum multiplicatio. Ordo Missæ explicatur.

Antiquitus una tantum ante Epistolam dicebatur Oratio, juxta Romanum Ordinem: multiplicatæ sunt deinde Orationes a Sacerdotibus, pro cujusque privata devotione, ad tædium usque Populi. Septenarium tamen numerum Sapientiores excedendum non judicarunt, quem nec Dominica Oratio excedit, septem petitionibus omnia corpori, & animæ necessaria comprehendens. Hoc autem religiose observandum duxerunt (inquit *Micrologus* c. 4.) ut in Missa, aut una, aut tres, quinque, aut septem Orationes dicerentur: una propter Romanam Traditionem: tres, tum propter Mysterium Trinitatis, tum quia Dominus ante Passionem suam ter orasse legitur: quinque, propter quinquepartitam ejus passionem, in cujus commemoratione hæc eadem celebramus Officia: septem, tum propter septiformem Spiritus Sancti gratiam, tum quia Apostoli septem petitiones Dominicæ Orationis ad consecrationem eorumdem Mysteriorum frequentasse leguntur. Ita etiam *Innocent. III.* Lib. 2. *De Mysteriis Missæ*, cap. 27.

Orationum multiplicatio cœpta videtur in Monasteriis. In Synodo Matisconensi anno 1127. *Augustinus* Monachus Luxoviensis Regulam *S. Columbani* tamquam superstitiosam impugnavit, inter cetera objiciens, *Columbanum* contra morem Ecclesiæ sacra Missarum sollemnia multiplicatione Collectarum, sive Orationum celebrare. Quem refellit *Eustasius* ejusdem Monasterii Abbas, dicens: *Multiplicationem Orationum in sacris Officiis, omnibus proficere Ecclesiis; quia dum plus Dominus quæritur, plus invenitur, & cum uberius oratione pulsatur, eo citius exaudire probatur*.

Concil. Mediolan. 1. sub *Sancto Carolo* vetat, *Ne plures tribus, vel ad summum quinque Orationes, seu, ut vocant, Collecta dici possint; nisi ubi Ecclesia institutum aliud postulet*.

Et *S. Carolus* in Instructionibus pro Celebratione Missæ: *Cum plures sunt Orationes, aut Collecta, numero dispari* versi-

raeitabuntur, & septem non exeedant. Cum autem in Festo, in quo unica Oratio dicenda est, ratione tamen Officii Ecclesiæ hujus altera commemoratio agenda est, duæ tantum erunt.

Orationis conclusio. Concluditur Oratio obsecratione, & obtestatione *Per Dominum nostrum Jesum Christum*, qui est Mediator, & Redemptor noster. Ad Patrem enim dirigitur Oratio, ut Concilium Carthaginense 3. decrevit, & per Filium terminatur, sicut olim precepit dicens. *Quodcumque petieritis*

Jo. 15. 16. *Patrem in nomine meo, dabit vobis*. In omnibus autem Collectis interponitur, *Per Dominum nostrum Jesum Christum Filium tuum*, ut omne, quod datur a Patre, intelligamus nos per Filium ejus accipere, cujus hæreditas sumus. Per ipsum ergo hostiam laudis, atque oblationis offerimus, qui per mortem ipsius reconciliati sumus, cum inimici essemus. Vetus illa clausula est Orationum, quæ ab Ecclesia fiunt, quam ipsa ab Apostolis, Apostoli a Christo accepere. Hinc *Tertull.* Apologetici c. 21. *Dicimus, & palam dicimus, & vobis torquentibus lacerati, & cruenti vociferamur, Deum colimus per Christum, per eum, & in eo se cognosci vult Deus, & coli*. Sic *Optatus Milevitanus*, Lib. 3. *Paganum vocas tum, qui Deum Patrem per Filium ejus ante Aram rogavit*. Sic *S. Fulgentius* in Epistola ad *Ferrandum* Diaconum, de quinque Quæstionibus, quarum quarta est ista: *Unum Regnum Patris, & Filii, & Spiritus Sancti credimus, & fatemur simul eos dominari creaturis omnibus sentiet: quare ergo in Orationibus Sacerdotum*, Per Jesum Christum Filium tuum Dominum nostrum, qui tecum vivit, & regnat in unitate Spiritus Sancti, *per universas Africæ regiones Catholica dicere consuevit Ecclesia, tamquam solus Filius cum Patre possideat Regnum in unitate scilicet Spiritus Sancti, ut regnantes adunare, non simul regnare Spiritus Sanctus intimetur?* Respondet *S. Fulgentius*, Nos per Jesum Christum Orationem concludere, quod ille Mediator sit: unitatem vero Sp. Sancti cum Patre, & Filio prædicare, ut ex ipso unitatis nomine una essentia, & unum regnum, & in eodem uno regno una Trinitatis potestas, unaque majestas a Fidelibus agnoscatur: ne putetur, aut Filius, aut Sp. Sanctus secundum divinam Naturam ita cum Patre regnare, quemadmodum cum superiore regnat inferior; sed illa unitas Spiritus Sancti, quæ est communio Patris, & Filii, dum in illo Regno unitate Divinitatis demonstrat, unam esse regnandi æternitatem, unam potestatem, atque majestatem, unamque dominationem summæ Trinitatis edoceat. *Nullum autem præjudicium Fi-*

Ordo Missæ explicatur. *lio, vel Spiritui Sancto comparatur*, inquit idem *S. Fulgentius* Lib. 2. ad *Monimum*, cap. 5.) *dum ad Patris Personam precatio ab Offerente dirigitur, cujus consummatio dum Filii, & Sp. Sancti complectitur nomen, effundit nullum esse in Trinitate discrimen: quia dum ad solius Patris Personam honoris sermo dirigitur, bene credentis fide tota Trinitas honoratur, & cum ad Patrem litanteis destinatur intentio, Sacrificii munus omni Trinitati uno, eodemque offertur litantis officio*. Ideo autem ad Patrem omnes pene Orationes diriguntur, quis Missa repræsentatio est ejus oblationis, qua Christus se Patri obtulit. *Amen*, confirmatio est orationis a Populo: significat autem, *Vere*, ita credimus, sicut dicimus. De cujus vocis usu post orationem loquitur Apostolus 1. ad *Corinth.* c. 14. & post eum antiqui Patres *S. Justinus* Apolog. 2. *S. Dionysius Alexandrin.* in Epistola ad *Sixtum* apud Eusebium Lib. 7. *Historia Ecclesiastica*, c. 9. *S. Cyril. Hierosolimitanus* Catechesi Mystagogica 5. *S. Hieronymus* in Præfatione Lib. 2. Commentariorum in Epistolam ad Galatas, *S. Aug.* Lib. 2. *contra Epistolam Parmeniani*, cap. 7.

Epistola. VII. Sequitur lectio Scripturarum ad Fidelis Populi instructionem, scilicet Epistolæ, & Evangelii; quæ a primis Apostolorum Successoribus instituta creditur, *Quia in Evangeliis Sacrificia celebrare jubentur: & in Apostolo qualiter celebrari debeant, docetur*; (inquit *Walafridus Strabo*, c. 22.) Epistolæ nomen primæ illi lectioni tributum, quia ex Ep. *S. Pauli* ut plurimum accipitur, quamvis interdum ex Prophetis, sive ex aliis Scripturæ Sacræ Libris desumpta sit.

Scripturarum Lectionem in sacris Christianorum cœtibus, præcipue vero cum ad Sacrificium collecti erant, fieri solitam ab Apostolicis temporibus, certum est ex *S. Paulo* Epistolæ ad Colloss. c. 4. *Cum lecta fuerit apud vos Epistola hæc, facite, ut in Laodicensium Ecclesia legatur*. Et Ep. 1. ad Thessalonicenses cap. 5. *Adjuro vos per Dominum, ut legatur Epistola hæc omnibus sanctis Fratribus*.

Confirmatur ex *S. Justino* Martyre Apologia 2. ubi Christianorum Sacrum describens, ait: *Et Commentaria Apostolorum, aut Scripta Prophetarum, quoad tempus fert, leguntur*.

Ex *Tertulliano* Apologetici Cap 39. *Coimus* (inquit) *ad Litterarum Divinarum commemorationem*.

Lectionis Epistolarum Apostolicarum in Sacris Synaxibus meminit *S. Aug.* Lib. 20. *De Civitate Dei*, cap. 8. Serm. 112. alias 33. *De Verbis Domini*, initio Expositionis in Epist. 1. S. Joannis, & Tract. 9. & Epist. 53. alias 165.

Seriem, & Ordinem Lectionum, atque Epistolarum, & Ordo Missæ explicatur Evangeliorum, quæ singulis diebus per annum in Missæ Sacrificio legi debent, exhibet antiquus Lectionarius *Liber Comitis* inscriptus, & sub *S. Hieronymi* nomine laudatus a *Micrologo*, cap. 25. *Bernone Augensi* cap. 1. & aliis. Concilium Leodicenum, Canon. 59. & Carthaginense 3. Can. 47. sanxerunt, solos Libros Canonicos Veteris, & Novi Testamenti in Ecclesia legendos esse. Toletanum 4. Can. 16. Apocalypsim legi jussit Missarum tempore a Pascha usque ad Pentecosten. Bracarense 1. Can. 2. decrevit, ut in sollemnium dierum Vigiliis, vel Missis omnes easdem Lectiones legant.

Præmittitur autem Evangelio Lectio Apostolica, non causa dignitatis, sed ob amorem Apostolorum, qui ante Christum ibant, quos mittebat Dominus binos, & binos ante faciem suam, Epistola, | quæ præmittitur Evangelio, Præcursoris designat officium quod *Joannes* ante Christum exercuit, qui prævivit ante faciem Domini parare vias ejus. *Joannes* ergo (inquit *Innocent. III.*) quasi Subdiaconus fuit, idest, subminister illius, qui de se dicit: *Non veni ministrari, sed ministrare*. Lex enim quasi Pædagogus infantem Dei Populum per manum Moysi custodiendum suscipiens, illius adventum docuit expectare, quem eidem populo jam adulto per os, digitumque Joannes præsentem in carne monstravit, ut eum ducens sequeretur ad Regnum. Præcessit nempe Lex Evangelium, sicut umbra lucem, virga spiritum, timor caritatem, initium perfectionem, dominantis præceptum amantis consilium. Nam *Lex per Moysem data est, Gratia & veritas per Jesum Christum facta*

Jo. 2. 17. *est*. Epistola vero vox Legis est, imperfectionem suam *Joannis* testimonio profitentis, & ad perfectionem Evangelicam transmitentis. Hinc est, quod Subdiaconum legentem Epistolam unus Acolythus comitatur, Diaconus vero legentem Evangelium tam Subdiaconus quam Acolythus comitantur, quia Prædicationem Joannis paci secuti sunt, sed Prædicationem Evangelii plurimi susceperunt. Unde Discipuli Joannis ipsi dixere, *Rabbi, qui erat tecum trans*

Joan. 3. *Jordanem, cui tu testimonium perhibuisti, ecce hic baptizat, & omnes veniunt ad eum. Ut ergo cognovit Jesus, quia Pharisæi audierunt quod Jesus plures Discipulos faceret quam Joannes, reliquit Judæam, &c.* Quia vero Joannes fuit limes præcedentium, & subsequentium, medius inter Apostolos, & Prophetas, (Nam *Lex, & Prophetæ usque ad*

Lucæ 16. *Joannem*.) Ideo Epistola nec semper legitur de Prophetis, nec semper de Apostolis, sed interdum sumitur de Veteri Testamento, interdum de Novo.

IX. Per lecta Epistola, Responsorium sequitur, quod *Gra-* Graduale. *duale* nuncupatum est, quod a Cantoribus in gradibus ambonis sive pulpiti stantibus diceretur. Nomen Responsorii inde accepit, quia lectioni convenire, & respondere debet, sive qua uno inchoante, alii respondent. Psalmi versiculos, vel integrum Psalmum, inter Epistolam & Evangelium, *S. Augustini* tempore in Africa lectos, vel cantatos fuisse, testis est ipse Serm. 113. alias 33. De Verbis Domini. *In Lectione Apostolica* (inquit) *gratia Domino aguntur de Fide Gentium, utique ideo quia ipse fecit. In Psalmo diximus*, Deus virtutum converte nos, & ostende faciem tuam, & salvi erimus. *In Evangelio ad Cœnam vocati sumus*. Et Serm. 166. alias 10. De Verbis Apostoli: *Primam lectionem audivimus Apostoli. Deinde cantavimus Psalmum .... Post hæc Evangelica lectio decem leprosos mundatos nobis ostendit.*

Ordo Missæ explicatur. Post Responsorium certo anni tempore simul cum Versiculo, & tempore Paschali sine Responsorio, geminato Versu decantatur *Alleluja*, quæ vox a *Davide* primum usurpata videretur, si modo constaret titulum Psalmi 104. *Davide* recentiorem non esse. Legitur in Libro Tobiæ c. 13. *S. Joannes* Apocalypsis 19. refert se audisse in cœlo superanarum Virtutum Choros psallentes *Alleluja*. Vox igitur illa Jubilationis, quæ significat, *Laudate Deum*, e cœlis in Ecclesiam descendit, cujus modulationes nos ad Sanctorum

Ps. 53. 5. Ps. 41. 5. gaudia suspirare significamus. Nam *Beati, qui habitant in domo tua, Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te ... In voce exultationis, & confessionis, sonus epulantis*. Hoc ineffabile gaudium vitæ præsentis inopia nullatenus habere meretur, sed prægustans illud in spe, sitit & esurit quod gustaverit, donec spes muretur in rem, & fides in speciem. Quapropter hoc nomen Hebraicum absque interpretatione remansit, ut peregrinum ab hac vita gaudium peregrinum quoque vocabulum signaret potius quam exprimeret. Quoniam igitur *Alleluja*, futuræ beatitudinis quasi proprium est vocabulum, jure magis eo tempore frequentatur, quo Christus resurgens ejusdem beatitudinis spem nobis tribuit, & meritum. Canimus *Alleluja* post *Graduale*, Canticum videlicet lætitiæ post luctum Pœnitentiæ, pro nostro modulo exprimere conati magnitudinem consolationis, quæ reposita est lugentibus. „ Postremam vero litteram in plures neu„ mas jubilando protrahimus, ut jucundo auditu mens attonita replestur, & rapiatur illuc, ubi semper erit vita si„ ne morte, dies sine nocte, jucunditas sine dolore, se„ curitas sine timore, tranquillitas sine labore, fortitudo „ sine debilitate, rectitudo sine perversitate, pulchritudo si„ ne deformitate, veritas sine fallacia, caritas sine ma„ litia, felicitas sine miseria; „ (inquit *Innocentius III.* Lib 2. *De Mysteriis Missæ*, cap. 32.) Quod autem interposito Versu bis *Alleluja* cantatur, significat, quod interjecta lætitia Sancti geminam glorificationis stolam accipient, animæ, & corporis.

Luctuosis temporibus pro *Alleluja* Tractus dicitur, alias

quos

quot versibus, & interdum integro Psalmo constans, cui a trahendo nomen inditum est, quia tractim, & graviter decantatur. Id discriminis est inter Responsorium, cui Chorus respondet: & Tractum, cui nemo, quod est inter duo Sacrificia, scilicet columbarum, & turturum. Volucres illæ, quæ pro cantu gemitus habent, lacrymas humilium designant, quibus plurimum in ipsis etiam bonis operibus indigemus; quia etsi bona esse, quæ agimus: noverimus, qua tamen severitate a Domino examinanda, qua perseverantia sint a nobis consummanda, nescimus. Columba, quæ gregatim conversari, volare, & gemere consuevit, activæ vitæ frequentiam demonstrat: turtur, qui singularitate gaudet adeo ut si comparem amiserit, solus deinces permaneat, vitæ speculativæ culmen denuntiat, quia & paucorum est ista virtus. Sic Tractum explicat *Amalarius* Lib. 3. cap. 12.

Lectio Evangelii. X. Post hæc legitur Evangelium, quem morem ab Apostolicis temporibus servatum, constat ex *S. Justino Martyre* in Apologia 2. *S. Cypriano* Epist. 33. & 34. Eusebio Lib. 2. Historiæ Ecclesiast. cap. 15. ubi *Papiam Hierapolitanum*, & *Clementem* istius moris testes laudat, & ex aliis Patribus, Concilium Arausicanum 1. Can. 18. & Valentinum in Hispania, Can. 1. statuunt, ut Evangelium, quod solis Fidelibus antea legebatur, in Missa Catechumenorum post Epistolam legatur. Diaconus priusquam legat, petit a Celebrante benedictionem, licentiam scilicet legendi, quia nemo absque missione prædicandi munus usurpare debet, Quomodo enim prædicabunt, nisi mittantur? Disconus Po-

Ordo Missæ explicatur. pulum salutat, dicens, *Dominus vobiscum*, illud observans, Luc. 9. 4. quod Dominus jusserat: *In quamcumque domum intraveritis, primum dicite, Pax huic domui*. Stans Populus, quod ante non fecerat, cum Epistola legeretur, devotus, & attentus respondet: *Et cum spiritu tuo*. Pronuntiato Evangelii titulo, respondemus; *Gloria tibi, Domine*, glorificantes Dominum, quod miserit nobis verbum salutis. Sicut *Actor.* 11. habetur: *Glorificaverunt Dominum, dicentes; Ergo & Gentibus dedit Deus Pœnitentiam ad vitam*. Sicut autem caput præeminet corpori, & ei cetera membra deserviunt, sic Evangelium toti Officio præcellit, eique ceteræ partes intellectuali ratione consentiunt. Hoc est verbum Verbi, sermo Sermonis, sapientia Sapientiæ. Verbum Verbi, quod erat in principio apud Deum, quod caro factum est, & habitavit in nobis. Sermo Sermonis omnipotentis, qui de cœlo e regalibus sedibus venit, vivus, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti. Sapientia Sapientiæ, quæ attingit a fine usque ad finem fortiter, & disponit omnia suaviter, Paradisus deliciarum, hortus aromatum, cella vinaria, cœnaculum vitæ, mensa propositionis, quadriga, Aminadab, turris David, gazophylacium Templi, thesaurus Patris familias, fons hortorum, puteus aquarum viventium, quæ fluunt impetu de Libano. Quocirca Diaconus corde purum, ore mundum, opere castum se studeat exhibere, ut sanctum Evangelium possit digne eo ferre. Hic jam non loquitur Moyses, non Isaias, non Jeremias,

Hebr. 1. 2. sed loquitur Pater *in Filio, quem constituit hæredem universorum, per quem fecit & sæcula*. Hæc de Evangelii dignitate *Innocentius III.* Lib. 2. *Mysteriorum Missæ*, cap. 47. Lecto Evangelio, dicunt Ministri, *Laus, tibi Christe*, Deo gratias agentes Populi totius nomine, pro tam salutaris doctrinæ beneficio.

Symbolum XI. Quia vero corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem, ut ostendat Ecclesia quod Evangelii verbum corde recepit, & Christo tamquam Veritati credit, lecto Evangelio, Fidei Symbolum canit: quod incipit Sacerdos, ut omne bonum a Christo procedere significetur. Quis illud primo Liturgiæ inseruerit, aut cantari jusserit, incertum est. *Radulphus Tungrensis*, Propositione 23. a *Marco* Papa *Silvestri* Successore sanctum fuisse ait, ut Symbolum Nicænum in Missa diceretur. *Innocentius III.* Lib. 2. *De Mysteriis Missæ*, c. 49. & alii, scribunt *S. Damasum* id recitare jussisse ad exemplum Græcorum. Recitationem Symboli in Missa Hispani primi inter Latinos receperunt, & secundum formam Orientalium Ecclesiarum cantari decreverunt Canon. 2. Concilii Toletani 3. anno quingentesimo octogesimo nono celebrati. Hispanicam Ecclesiam Gallicana, & Germanica postmodum imitatæ sunt, Imperante *Carolo Magno*, post *Felicis* Hæretici damnationem, ut *Walafridus* testatur, cap. 22. Romæ in publica Missarum celebratione cantari cœpit jubente *Benedicto VIII.* anno millesimo decimoquarto. Id Pontifici persuasit *Henricus II.* Sanctus Imperator. Interrogati Romani, cur Symbolum in Missa non canerent, responderunt, *Quod Romana Ecclesia non fuisset aliquando ulla hæliditate Catholicæ Fidei permaneret inconcussa. Et ideo magis his necessarium esse illud Symbolum sæpius cantando frequentare, qui aliquando ulla Hæresi potuerunt maculari.* Ita refert *Berno Augiensis*, qui rei gestæ interfuit, cap. 2. Libri *De Rebus ad Missam pertinentibus*.

Offertorium. XII. Post Symbolum, & quando non dicitur, post Evangelium, Sacerdos Populum salutat, & ad orandum excitat. Tum Chorus canit Antiphonam, quæ *Offertorium* dicitur, quia antiquo more Populus sua interim dona offerebat: & Sacerdos præscripto ritu; cæteaque precum formula panem, & vinum offert; quæ Oblatio simplex cæremonia est, mox futuri Sacrificii præparatoria. Offertorium complectitur laudem Populi in cantu Antiphonæ, quo significatur lætitia offerentium, & Orationem Sacerdotis, qui petit ut Oblatio Populi Deo sit accepta. Unde & 1. *Paralipomen.* cap. 29. ait David. *Ego in simplicitate cordis mei lætus obtuli universa hæc; & Populum tuum, qui hic repertus est, vidi cum ingenti gaudio tibi offerre donaria*. Tum orat, dicens: *Domine Deus Abraham, & Isaac, & Israel Pa-*

Psalm. 20. *trum nostrorum, custodi in æternum hanc voluntatem cordis eorum, & semper in venerationem tui mens ista permaneat*. Ordo conveniens est inquit *Innocent. III.* ut post prædicationem sequatur fides in corde, laus in ore, fructus in opere; fides in Symbolo, laus in Offertorio, fructus in Sacrificio. Quapropter offerenda cantatur, quia Sacrificium laudis offertur. Unde Psalmista: *Circuibo, & immolabo in* Præfatio. *Tabernaculo ejus Hostiam vociferationis, cantabo, & Psalmum dicam Domino*.

XIII. Lectis secreto Orationibus super Oblata, quæ propterea *Secreta* dicuntur, Sacerdos prætermissa Populi salutatione Præfationem incipit, qua Fideles excitat, & disponit ad Actionem Sacrificii. Hæc *SS. Ambrosio, Gelasio*, & *Gregorio Magno* antiquior est, quamvis illi plures Præfationes composuerint. Hujus meminit *S. Cyprianus* Lib. De Oratione. *Quando stamus* (inquit) *ad Orationem, fratres dilectissimi, vigilare, & incumbere ad preces toto corde debemus. Cogitatio omnis carnalis, & secularis abscedat, nec quidquam tunc animus quam id solum cogitet quod precatur. Ideo & Sacerdos ante Orationem Præfatione præmissa, paratæ fratrum mentes, dicendo*, Sursum corda, *ut dum respondet plebs*, Habemus ad Dominum, *admoneatur nihil aliud se quam Dominum cogitare debere*. Meminit *S. Cyrillus Hierosolymitanus*, Catechesi 5. Mystagogica. *Clamat* (inquit) *Sacerdos*, Sursum corda. *Verum enim circa illam maximetremendam horam sursum ad Deum corda levare necesse est. & non deorsum ad terram terrenaque negotia deprimere. In hanc igitur sententiam omnibus præcipit Sacerdos, curas scilicet vitæ hujus omnes, & domesticas sollicitudines illa hora relinquere, & cor in cœlo habere apud Deum generis humani amatorem. Vos deinde respondetis*, Habemus ad Dominum, *assentientes ei profitendo. Nullus autem sic confisus, ut ore quidem dicat*, Habemus ad Dominum, *mente vero circa vita hujus curas vagetur. Dicit deinde Sacerdos*, Gratias agamus Domino. *Certe gratias agere debemus, quod nos adeo indignos ad tantam gratiam vocavit. Ad hæc vos subjicitis*, Dignum, & justum est. *Cum enim nos Deo gratias agimus, dignum profecto, & justum opus facimus*. Meminit *S. Jo. Chrysostom.* Homil. 18. in Epist. 2. ad Corinth. *In*

Ordo Missæ explicatur. *tremendis Mysteriis*, (inquit) *ut Sacerdos pro plebe, ipsa plebs pro Sacerdote vota facit. Neque enim ipse solus gratias agit, sed etiam plebs universa. Nam cum prius illorum vocem sumpsit, atque illi assenserunt, id juste, ac dignefieri, tum demum gratiarum actionem auspicatur*. Meminit *S. Augustinus* Lib. *De Dono perseverantiæ*, cap. 13. *Quod ergo* (inquit) *in Sacramentis Fidelium dicitur, ut sursum cor habeamus ad Dominum, munus est Domini: de quo munere ipsi Domino Deo nostro gratias agere a Sacerdote poscimus hanc vocem, quibus hoc dicitur, admonentur, & dignum, & justum esse respondent*. Meminit Concilium Milevitanum Can. 12. cujus hæc sunt verba: *Placuit, ut preces, vel Orationes, seu Missæ, sive Præfationes, quæ probatæ fuerint in Concilio, ab omnibus celebrentur*. Meminit *Pelagius II.* Epist. 2. ad Episcopos Germaniæ, & Galliæ, qui ipsum rogaverant, ut ordinem Præfationum eis mitteret. Illarum porro numerum ad novem redegit. Sed alias præter novem illas, quas enumerat, in Ecclesia Romana receptas fuisse, constat ex *S. Gregorii* Sacramentario, aliisque antiquis Sacramentorum Libris Romanæ Ecclesiæ titulum præ se ferentibus, in quibus vix ulla Missa est, cui singularis Præfatio non assignetur.

Monet ergo Sacerdos, ut corda sursum habeamus ad Do- Sursum corda. minum, secundum exhortationem Apostoli, dicentis: *Quæ* Colosf. 3. *sursum sunt, quærite, non quæ super terram*. Nam *Ubi* Matth. 6. *est thesaurus tuus, ibi & cor tuum erit*. Multi dum ore Isaiæ 29. loquuntur cœlestia, corde meditantur terrena; quibus Dominus improperat per Prophetam: *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me*, In qualibet ergo oratione peccatum est, sed in ista majus periculum, cor habere divisum ab ore, vel os habere divisum a corde. Nam qui semetipsum non audit, nec Deus illum exaudit. Chorus ergo respondens protestetur se Sacerdotis monita suscepisse, cum ait: *Habemus ad Dominum*. Idest, ut hortaris nos, corda nostra sursum habemus ad Dominum erecta. Mundati ab affectibus sæculi, ascensiones in corde nostro disponimus in valle lacrymarum: ad illam supernam Jerusalem Matrem nostram, quæ est in cœlis, ascendimus, immo volamus duabus alis amoris Dei, & proximi. Ab illa enim peregrinamur in hac vita, & ejus reditum suspiramus, tamdiu miseri, & laborantes, donec ad illam redeamus. Caveat ergo Fidelis, ne cor habens inflexum deorsum ad sæculum, Spiritui Sancto damnabiliter mentiatur. Monet adhuc Sacerdos, ut *Gratias agamus Do-*

mino Deo nostro: Ut scilicet de hoc bono sursum erecti cordis, aliisque Dei donis, non nobis gloriam, quasi nostrarum virium, tribuamus, sed Domino Deo nostro gratias agamus, qui benedixit nos omni benedictione spirituali in cœlestibus, in Christo Jesu. Quamvis enim accipere, & habere nostrum sit, id tamen habemus quod accepimus: quoniam superbienti, & ex eo quod habeat, quasi a se ipso
1. Cor. 4. 3. haberet, impie glorianti, Veritas per Apostolum dicit, *Quid enim habes, quod non accepisti? Quod si accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis?* Merito ergo in illo verissimo, & singulari Sacrificio Domino Deo nostro gratias agere admonemur, ut agnoscat homo, si quid bene vivit, Dei gratia se habere, & ut perficiatur in dilectione justitiæ, non se aliunde consecuturum. Quæ cogitatio pium faciat, *Gratias agamus Domino Deo nostro*: Quoniam ipse est Deus, idest Creator: ipse est Dominus, idest Redemptor: ipse est noster Jesus, idest, Salvator. Tunc erit verissime noster cum erit omnia in omnibus, idest, sufficientia singulorum: quoniam ipse est Deus, qui de nihilo nos creavit; ipse est Dominus, qui Sanguine suo nos redemit: ipse est noster, qui suo munere nos salvabit: qui creando nobis dedit naturam, qui redimendo dedit gratiam, & salvando conferet gloriam. Respondet Ecclesia verbum Sacerdotis approbans; *Dignum, & justum est*. Dignum, quantum ad Dominum, quia ipse est Dominus Deus noster: justum, quantum ad nos, quia nos sumus populus ejus, & oves pascuæ ejus. Ecclesiæ responsionem Sacerdos confirmat, eaque se-
Ordo Missæ explicatur. cum congeminante, ait: *Vere dignum, & justum est, æquum, & salutare, nos tibi semper, & ubique gratias agere*. Dignum, quia nos mera voluntate fecisti: justum, quia nos pura misericordia redemisti; æquum, quia gratuito nos justificas: salutare, quia æternum nos glorificas, Dignum tantis beneficiis; justum nostris obsequiis: æquum ipso pondere rationis; salutare manifesto fructu salutis: quia Deum pro beneficiis acceptis laudantes salvantur, & ingrati in ipsius judicio reprobantur. Gratias autem agere Deo debemus semper, & ubique, idest, in omni tempore, & in omni loco; ut impleamus in nobis, quod cantatur in Psal-
Psal. 33. mo: *Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus ejus in ore meo*. Et iterum. *In omni loco dominationis ejus benedic, anima mea, Dominum*. Quis est ergo, qui benedicit, & gratias agit Domino in omni tempore, nisi humilis corde? Esto humilis, si vis benedicere Dominum in omni tempore, & semper laus ejus in ore tuo: quia & Job non tantum benedixit Dominum, quando abundabant illi omnia, quibus eum legimus divitem fuisse. Ablata sunt omnia uno tempore, & implevit, quod in hoc Psalmo scriptum est,
Job. 1. 21. dicens: *Dominus dedit, Dominus abstulit; sicut Domino placuit, ita factum est: Sit nomen Domini benedictum*. Ecce exemplum benedicentis in omni tempore. Non habebat, quæ teneret, sed habebat, quod laudaret. In laude Dei sui, quasi in rerum copia, quiescebat. Plus est habere eum, qui dat, quam illa quæ dat. Si enim magna sunt, quanto major ipse largitor? Et certe quæ in hac vita dederit Deus, aut dum vivimus, nos deserunt, aut a nobis morte deseruntur. At vero ipse Deus æterna possessio, semper præsens numquam deserit possidentem. Sint ergo casta vota Fidelium. Vile sit temporale bonum, ut veniat æternum. Si bona supperunt sæculi, sit misericordiæ faciendæ materies: si defuerint, sit patientiæ fidelis occasio. Tali enim devotione etiam in omni loco Deo gratiæ aguntur, quia qui ubique est præsens, ubique agnoscit laudatorem suum; etiam cum ore quiescente, & tacente lingua, secreto cordis affectu fidelis ei anima benedicit, cum ait in silentio, quod canitur in
Psal. 102. Psalmo. *Benedic, anima mea, Domino, & omnia, quæ intra me sunt, nomini sancto ejus*.

Exprimit subinde Sacerdos, ad quem orationem dirigat, dicendo, *Domine sancte, Pater omnipotens, æterne Deus*: & per quem eamdem orationem dirigat, addendo, *Per Christum Dominum nostrum*. Quod dicit, *Domino*, refertur ad
Psal. 15. 6. creaturæ subjectionem, de qua in Psalmo canitur: *Dixi Domino, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges*. Quod vero adjungit, *Sancte Pater*, refertur vel speciatim ad unigeniti Filii generationem, vel ad omnium filiorum Dei adoptionem, pro quibus ipse eisdem verbis Patri sup-
Jo. 17. 11. plicans, ait: *Pater sancte, serva eos in nomine tuo, quos dedisti mihi*. Tota autem oratio, & gratiarum actio, quam semper, & ubique debemus agere, dirigitur, & offertur Deo Patri per Christum Dominum nostrum, tamquam per Mediatorem, & Conciliatorem Dei, & hominum: qui semetipsum obtulit in Passione pro nobis, ut tanti Capitis corpus essemus, secundum formam servi, Hanc enim obtulit, in hac oblatus est, quia secundum hanc Mediator est. In hac Sacerdos, in hac Sacrificium est. Per ipsum ergo & petitiones, & laudes suas offert Ecclesia Deo Patri, sciens per eum solum se posse accipere quod postulat; per eum solum placere posse quod laudat, quem Advocatum habemus apud Patrem, qui sedens ad dexteram Dei, pro nobis interpellat; qui exauditur in omnibus pro sua reverentia.

Ordo Missæ explicatur. Subjungit: *Per quem Majestatem tuam laudant Angeli, adorant Dominationes, tremunt Potestates*, &c. *Cum quibus & nostras voces, ut admitti jubeas, deprecamur*, &c. Hæc est enim ineffabilis gloria Salvatoris, & Mediatoris, nostri, qui purgationem peccatorum faciens, sedet ad dexteram Majestatis in excelsis tanto melior Angelis factus, quanto differentius præ illis nomen hæreditavit: ut per eumdem Mediatorem laudet, adoret, & cum admirationis timore revereatur Majestatem Dei Patris, non solum Ecclesia hominum in terris, sed etiam Ecclesia Angelorum in cœlis. Sic enim Ecclesia tota, & una accipienda est, non solum ex ea parte, quia peregrinatur in terris, a Solis ortu usque ad occasum laudans nomen Domini, & post captivitatem vetustatis cantans canticum novum; verum etiam ex illa, quæ in cœlis semper, ex quo condita est cohæsit, Deo, nec ullum malum sui casus experta est. Hæc in Sanctis Angelis beata persistit, & suæ parti peregrinanti, sicut oportet, opitulatur; quia utraque una erit consortio æternitatis, & nunc una est in vinculo caritatis. Merito Deum laudant Angeli, & majestatem ejus concelebrant, cui debent quod sunt, quod vivunt, quod juste vivunt, & quod beate vivunt. Et *Socia* quidem, idest, juncta *exultatione concelebrant*: quia dum sine fine conspicitur, & amatur, & laudatur, electorum civium mira lætitia agitur, vicissim de se omnes in suo conventu gratulantur. Ipsa est enim domus Dei æterna, de qua in Psalmis canitur, *Beati, qui habitant in domo tua, Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te*. Psal. 83. 6.
Et, *Sicut lætantium, omnium habitatio est in te*. Laudant Psal. 86. 7. autem & ipsi *per Christum Dominum nostrum*, in quo in- Col. 2. 10. staurantur omnia, quæ in cœlis, & quæ in terris sunt. Ex hominum enim redemptione ruinæ Angelicæ damna ræparantur. Et sumus *in illo repleti, qui est Caput omnis Principatus, & potestatis* (ut loquitur Apostolus,) Cum his & nostras voces admitti deprecamur, jam *Angelorum, si meruerimus, candidati* (ut ait *Tertullianus*.) Quia enim superna illa civitas ex Angelis, & hominibus constat, ad quam tantum credimus hominum genus ascendere, quantos illic contingit electos Angelos remansisse, merito Sancta Ecclesia, quæ illis socianda est in cælo, & cum illis in Dei laudibus permansura, jam nunc ipsis vocibus Deum laudat in terris quibus eum Sancti Angeli laudant in cœlis, & hoc non superba præsumptione, sed *supplici confessione*; sic desiderans Majestatem Dei credere, diligere, & confiteri in mundo, quemadmodum ab Angelis videtur, amatur, & laudatur in cœlo. Una igitur confessione, idest, laude, & gratiarum actione jam nunc homines cum Angelis sociantur, dicentes.

XIV. *Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth*. Hymnus Seraphicus.
Pleni sunt cœli, & terra gloria tua. Triumphalem hunc Hymnum Ecclesia Militans a Triumphante edocta, Deo in omnibus Liturgiis canit. Vidit *Isaias* c. 6. Dominum sedentem super solium excelsum, & audivit Seraphicos Spiritus alterna modulatione psallentes: *Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Exercituum, plena est omnis terra gloria ejus*. Et S. *Joannes* in Apocalypsi c. 4. quatuor mystica animalia plena oculis describit, requiem non habentia die ac nocte, & dicentia: *Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus omnipotens, qui erat, qui est, qui venturus est*.

Propterea autem *Traditam nobis hanc Seraphicam Theologiam recitamus: ut in illa cælesti hymnodia cum supramundana Militia communicemus*, (inquit S. Cyrill. Hierosol.) Do- Ordo Missæ explicatur.
minum Deum *Sabahot*, idest, *Exercituum*, glorificamus, Quod nomen Deo tribuitur a Prophetis, ut *Dominus Virtutum*; quia omnis Militia cœlestis Exercitus, omnes supernæ Virtutes, atque Angelicæ Potestates ejus imperio subjacent, cujus serviunt voluntati. Angelicos enim Spiritus recte Militiam dicimus, quia decertare eos contra aereas Potestates non ignoramus. Quæ tamen certamina non labore, sed imperio peragunt, quia quod agendum contra immundos Spiritus appetunt, ex adjutorio cuncta regentis possunt. De hac Militia nascente Christo laudes Deo canente scriptum est: *Facta est cum Angelo multitudo Militiæ cælestis*. Nec vacat Mysterio trina repetitio Sanctitatis in Luc. 2. 15.
Hymno illo Seraphico, ut explicat S. *Ambrosius* Lib. 3. *De Spiritu sancto* c. 18. *Cherubim, & Seraphim indefessis vocibus laudant, & dicunt*, Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth: *Non semel dicunt, ne singularitatem credas, non bis dicunt, ne Spiritum excludas: non Sanctos dicunt, ne pluritatem æstimes: sed ter repetunt, & idem dicunt, ut etiam in Hymno distinctionem Trinitatis, & Divinitatis intelligas unitatem. Hæc cum dicunt, Deum prædicant*. Additum hunc Hymnum Sacrificio Missæ *a Sixto I.* plerique scribunt; sed Liber Pontificalis id solum *a S. Sixto* constitutum testatur, ut Sacerdote ipsum incipiente, etiam Populus eumdem cantaret. Quia vero progressu temporis quidam abusus irrepserat, ut nonnisi in sollemnibus Missis diceretur Concilium Vasense anno 529. statuit: *Ut in omnibus Missis sive Matutinis, sive Quadragesimalibus, vel quæ in Defunctorum commemorationibus fiunt, semper* Sanctus, Sanctus, Sanctus, *eo ordine, quo ad Missas publicas dici debeat, quia tam dulcis, & desiderabilis vox, etiamsi diu, noctuque possit dici, fastidium non potest generare*.

Hymno Seraphico adjunguntur verba turbarum Salvatorem nostrum laudantium in sollemni Hierosolymorum ingressu: *Hosanna in excelsis. Benedictus, qui venit in nomine Domini, Hosanna in excelsis*. Recte enim ex Scriptura Prophetica, & Evangelica completur plena laudatio cum post laudem, & gloriam Sanctæ Trinitatis, adjungitur etiam

etiam gratiarum actio de adventu Salvatoris: qui unus in ipsa, & ex ipsa Trinitate, pro salute nostra Homo factus eamdem salutem moriendo, & resurgendo consummavit: unde recte illi gratias agentes dicimus: *Hosanna*, idest, *Salva in excelsis*. Hoc est nimirum, quod in Psalmo ca-
Ps. 117. nitur: *O Domine, salvum me fac: O Domine, bene prosperare: Benedictus qui venit in nomine Domini*. Repetitur, *Hosanna*, idest, *Salva in excelsis*: ut ostendatur adventum Domini in carne, non solum humani generis in terra, sed & Angelorum in cœlis esse quodammodo salutem: quia dum nos redempti ad superna perducimur, eorum numerus Satana cadente imminutus impletur: Hinc S.
Ephes. 1. *Paulus*, ait, *Instaurari omnia in Christo, quæ in cœlis, & quæ in terra sunt in ipso*.

Canonis Orationes. XV. Post has laudes, & gratiarum actiones, facto totius Ecclesiæ silentio, Sacerdos sociatis sibi omnium votis, & desideriis, incipit Orationem, qua Mysterium ipsum
TE IGITUR. Dominici Corporis, & Sanguinis consecratur: *Te igitur, Clementissime Pater, per Jesum Christum Filium tuum Dominum nostrum, supplices rogamus, ac petimus, uti accepta habeas, & benedicas hæc dona, hæc munera, hæc sancta*
Canon Missæ. *Sacrificia illibata*: Hæc Oratio, sicut & reliquæ, ad Patrem æternum dirigitur, cujus tanta extitit erga nos clementia, & misericordia, ut proprio Filio non parcens, pro nobis omnibus illum tradiderit, & cum illo nobis omnia donaverit. Hujus rei gratia genua flectentes ad Patrem Domini nostri Jesu Christi, ex quo omnis paternitas in cœlo, & in terra nominatur, supplices ipsum rogamus, ac petimus per eumdem verum Mediatorem, & æternum Sacerdotem, ut accepta habeat, & benedicat dona, munera, sancta Sacrificia, quæ ipsi offeruntur. Sacerdotum enim est offerre, & majestatem Dei invocare: Dei autem est benigne suscipere, & benedicere, quæ offeruntur: sicut in Lege præcepit Sacerdotibus: *Sic benedicetis filiis Israel*: statimque post verba benedictionis subjungit: *Invocabunt nomen meum super filios Israel, & benedicam eis*. Sacerdotes itaque exhibent offerendi, & supplicandi ministerium; sed Deus largitur benedictionis donum per unum, & verum Sacerdotem, per quem & oblata sanctificat, & sanctificata acceptat. Sensus itaque hujus orationis est: Supplices Te rogamus, ut hæc Spiritu tuo sanctifices, ut quod nostræ humilitatis geritur ministerio, tuæ virtutis impleatur effectu. Diversis nominibus exprimitur res oblata, ut tanti Sacramenti dignitas commendetur, & pia devotio excitetur. Tria enim vocabula eamdem oblationem significantia, designant, individuam Trinitatem Christum morti tradidisse, ut per illum a morte nos redimeret. Donum est enim dantis, munus accipientis, Sacrificium offerentis, Pater dedit, Filius obtulit, Spir. S. accepit. Hinc Apost. *Christus* (inquit)
Hebr. 9. 7. *per Spir. S. semetipsum obtulit immaculatum Deo*. Singulæ tamen Personæ dederunt, obtulerunt, & acceperunt: sed ad distinctionem dicitur Pater dedisse, propter auctoritatem; Filius obtulisse propter humanitatem: Spir. S. accepisse, propter benignitatem. O gratiam numquam satis digne prædicandam! Quod Deus dedit nobis in donum, hoc accepit a nobis in munus: eadem enim Sacrificia *dona* sunt, & *munera*; dona nobis collata, munera a nobis oblata. Pluraliter dona dicuntur, quia panis, & vinum ante consecrationem diversæ sunt species substantiarum. Post consecrationem autem species dumtaxat remanent, substantiis duabus in sacrosanctum Corpus, & immaculatum Sanguinem Jesu Christi conversi. Panis autem, & vinum dicuntur Sacrificia, quia Sacrificii sunt materia: unde illud S. *Cypriani* Lib. De Opere, & Eleemosynis: *Dives, & locuples in Dominicum sine Sacrificio venis*. Dicuntur *Sancta*, & *illibata*, idest, pura & incontaminata, quia jam Deo dicata, & consecrationi atque Sacrificio destinata; jam Agni immaculati signa sunt, in cujus Corpus, & Sanguinem sunt convertenda; in cujus figuram victimæ veteris Legis immaculatæ, & sine labe jubebantur offerri; & quia Corpus, & Sanguis Christi sine macula cordis, & corporis a Sacerdote debet offerri.

Prosequitur Sacerdos, & dicit: *In primis, quæ tibi offerimus pro Ecclesia tua sancta Catholica, quam pacificare, custodire, adunare, & regere digneris toto orbe terrarum, una*
Psal. 2. *cum famulo tuo Papa nostro*. Par erat, ut offerretur in primis Sacrificium pro Ecclesia Dei Sancta, Catholica, toto terrarum orbe diffusa. Ipsa est enim universitas Sanguine
Canon Missæ. Domini redempta: ipsa est hæreditas a Patre ei promissa, & data juxta illud: *Dabo tibi Gentes hæreditatem tuam, &*
Phil. 4. 7. *possessionem tuam terminos terræ*. Pro hac itaque primum in illa oblatione postulatur, ut eam Deus toto orbe pacificare dignetur, ne per hæreses, & schismata ejus unitas dilanietur; aut adversitate persecutionum ejus tranquillitas perturbetur. Ut hanc pacem tam interius quam exterius faciat Deus Ecclesiæ suæ, ipse Apostolus orat, dicens: *Pax Dei,*
1. Tim. 2. 1. *quæ exsuperat omnem sensum, custodiat corda vestra, & intelligentias vestras in Christo Jesu*: Et omnem Ecclesiam offerre vult Deo *Obsecrationes, orationes, postulationes, & gratiarum actiones, ut quietam, & tranquillam vitam agamus in omni pietate*. Rogatur etiam Deus, ut eam custodire, adunare, & regere dignetur. Ipse enim verus est custos Populi sui, idest, veri Israel, de quo in Psalmis dicitur, *Ecce non dormitabit, neque dormiet, qui custodit Is-* Ps. 120. 4.
rael: &, *Nisi Dominus custodierit Civitatem, frustra vi-* Ps. 116. 1.
gilat, qui custodit eam. Deus autem Ecclesiam suam pacificando adunat, cum omnium Fidelium corda in sua pace conjungit; cum omnium Fidelium mentes per unitatem fidei, spei, & caritatis, unius efficit voluntatis, ut per Spiritum Sanctum caritate diffusa, renovetur in ea, quod scriptum est: *Multitudinis credentium erat cor unum, & anima una*: Custodiendo quoque regit Ecclesiam suam, cum Act. 4. 32.
inter omnia pericula clementer eam gubernat, & dirigit, cui in Psalmo orantes dicimus: *Salvum fac Populum tuum, Domine, & benedic hæreditati tuæ, & rege eos, & extol-* Ps. 29. 9.
le illos usque in æternum.

Subjungitur oratio pro Summo Pontifice, post Ecclesiæ Oratio pro Summo Pontifice.
commendationem, ut unitas Ecclesiastici corporis fortius commendetur: Quia *Unitas Sacerdotalis a Petri Cathedra exorta est*, ut ait *S. Cyprianus*. Et ut ait *S. Leo*, Epist. 10. alias 89. ad Episcopos per Viennensem Provinciam constitutos: *Divinæ cultum Religionis, quem in omnes Gentes, omnesque Nationes Dei voluit gratia coruscare, ita Dominus noster Jesus Christus humani generis Salvator instituit, ut hujus muneris in Sacramentum in beatissimo Petro, Apostolorum omnium Summo principaliter collocarit: & ab ipso quasi quodam Capite, dona sua velit in omne Corpus manare: ut exortem se Mysterii intelligeret esse divini, qui ausus fuisset a Petri soliditate recedere. Hunc enim in consortium individuæ unitatis assumptum, id, quod ipse erat, voluit nominari, dicendo*: Tu es Petrus, & super hanc petram ædifi- Matth. 16.
cabo Ecclesiam; *ut æterni Templi ædificatio, mirabili munere gratiæ Dei, in Petri soliditate consisteret; hac Ecclesiam suam firmitate corroborans, ut illam nec humana temeritas posset appetere, nec portæ contra illam inferi prævalerent*. Unde constat, inquit *Pelagius* Papa, ab universi orbis Communione separatos esse, qui qualibet dissensione inter sacra Mysteria Apostolici Pontificis memoriam secundum consuetudinem non frequentant.

Romano Pontifici singulæ Ecclesiæ proprii Antistitis com- Oratio pro Episcopo Diœcesano.
memorationem subjungunt, probantes se per illam orationem Dominicæ Oblationis, servare cum eo unitatem Spiritus in vinculo pacis.

Addimus nomen Regis ex Apostolica Traditione, præ- Oratio pro Rege.
cipiente S. Paulo 1. ad *Timoth*. 2. ut fiant orationes *Pro Regibus, & omnibus, qui in sublimitate sunt*, idque etiam pro Infidelibus, quales erant, qui *S. Paulo* vivente regnabant. Hinc *Tertullianus* Apologetici c. 30. *Nos* (inquit) *pro salute Imperatorum Deum invocamus æternum, Deum verum, Deum vivum... In cujus solius potestate sunt, a quo sunt* Canon Missæ.
secundi, post quem primi, ante omnes, & super omnes Deus... Oramus pro omnibus Imperatoribus, vitam illis prolixam, Imperium securum, Domum tutam, Exercitus fortes, Senatum fidelem, Populum probum, orbem quietum, & quæcumque hominis, & Cæsaris vota sunt.

Sic *Origenes* Lib. 8. contra Celsum: *Laboramus*, (inquit) *pro Imperio Romano, dum juste viventes vota pro eo facimus*.

Sic *Arnobius* Lib. 4. contra Gentes: *Nostra Scripta cur ignibus meruerunt dari? Cur immaniter conventicula dirui? In quibus summus oratur Deus, pax cunctis, & venia postulatur, Magistratibus, Exercitibus, Regibus, familiaribus, inimicis, adhuc vitam degentibus, & resolutis corporum vinctione*.

Sic *S. Dionysius Alexandr.* apud *Eusebium* Lib. 7. Historiæ Ecclesiasticæ c. 11. *Nos unum Deum rerum omnium opificem, qui Valeriano, & Gallieno Sacratissimis Augustis Imperium tradidit, colimus, & adoramus. Hinc continuas preces offerrimus pro Imperio illorum, ut stabile & inconcussum permaneat*.

Pro *Constantio* Imperatore Liturgicas Preces habitas testatur *S. Athanasius* in Apologia ad ipsum directa.

Sic *Optatus Milevitanus* Lib. 3. *Merito Paulus docet orandum esse pro Regibus, & Potestatibus, etiamsi talis esset Imperator, qui gentiliter viveret. Quanto magis quod Christianus, quanto quod Deum timens, quanto quod religiosus, quanto quod misericors?*

Orat deinde Sacerdos *Pro omnibus orthodoxis, atque Ca-* Oratio pro omnibus Fidelibus vivis generatim.
tholicæ, & Apostolicæ Fidei cultoribus. Quæ verba etsi desint in antiquo Ordine Romano, in quibusdam Manuscriptis *S. Gregorii Magni* Sacramentarii, eaque superflua censeat *Micrologus* cap. 12. & 23. non tamen superflua sunt, quia per ipsa omnes Fideles vivi generaliter commemorantur: at in sequentibus, *Memento, Domine, famulorum, famularumque tuarum*, offerentium dumtaxat commemoratio proprie fit, & ibi olim ex Sacris Tabulis quorumdam nomina legebantur (ut explicant Auctor Libri de Divinis Officiis Alcuino adscripti, & *Florus Diaconus* Lib. *De Actione Missarum*.) Dare autem debet operam quisquis Sacrificii cupit esse particeps, ut Catholicæ, & Apostolicæ Fidei, idest, quam universa ubique servat Ecclesia, & quam in toto mundo Apostolorum doctrina fundavit, cultor sit. Cultores autem hujus fidei non possunt dici, nisi illi, qui quod recte crediderint, veraciter diligunt. Hoc enim unusquisque colit, quod maxime diligit. Ille ergo est veritatis cultor, qui sic jungit fidei dilectionem, ut Deum de quo recte credit, diligendo colat, & colendo prome-
rea-